

СЛАВКО ЈАНЕВСКИ
ДЕВЕТТИОТ
ЗАДГРОБНИК

ФОНДАЦИЈА
СЛАВКО ЈАНЕВСКИ

ФОНДАЦИЈА

СЛАВКО ЈАНЕВСКИ
роман на годишната

Скопје, 2024

електронско издание

Славко Јаневски
ДЕВЕТИОТ ЗАДГРОБНИК

Копирајт © Фондација „Славко Јаневски“ и
Јана Јаневска
2024

Уредник:
Катерина Богоева

Дизајн на корица:
Владимир Лукаш

Техничко уредување:
Фондација „Славки Јаневски“

Ова издание е поддржано од Министерството за култура на
Република С. Македонија

СЛАВКО ЈАНЕВСКИ

**ДЕВЕТТИОТ
ЗАДГРОБНИК**

ДЕВЕТТИОТ ЗАДГРОБНИК (Повест за невозможното)

Мотив: кому му припаѓа светот, на живите или на мртвите

Лица: живи и мртви

Место: Велеград

Време: утрешно

Цел: несовладливост на животот, во слики

Главни: Тимотеј Коперник

Гертруда Геа

и, по редот на гибелта, рицарите на
Задгробниот ред!

Конрад

Инокентие

Захарија

Романовскиј-Пелцов

Карпантие

Фарос

Кен Лугоси

Штурмшнајдер

1. БУДЕЊЕТО НА ПОКОЈНИКОТ

Негде, на периферијата на голем град, крај призрачна населба на дива градба, беда од плитар, лим, картон и штици, со кочини и пијани занеси в кал, гротеска достојна за еден Гогољ или Дикенс, исто колку и за утрешен современик по инкарнација на Сид, Фокнер, Маркез, крај изземната екипа, една од оние што безглаво се војва пред снимање, минува човек со кожена торба и на велосипед. Писмоносец е.

Преморен, под дожд, без љубопитност за какви и да било Дракули, ги остава камерите и рефлекторите зад себе и по виткави патеки, помеѓу бели плочи со венци и споменици, стасува до мраморна гробница.

ПИСМОНОСЕЦОТ: Телеграма!

Пребарува по кожената торба, наоѓа што бара.

ПИСМОНОСЕЦОТ: Тимотеј Коперник. Парцела триесет и два, шеста патека, гробница девет. (чека – молк, вкочанетост). Еј, има ли неког дома?

Тропа на врата со изрезбарени ангелчиња.

– Во гробницата кон вратата се доближува силуета и подава рака со зелен камен на домалиот прст. Ја подотвора вратата.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Читај! (Слуша: „Минаа два века од нашиот договор. Време е. Станувај.“)

Пак тишина.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Која е година? (Однадвор: Што која е година, не ве разбираам!). Ништо. Благодарам.

Екипата снима пред рикванд – подножје на Карпати, остри планински врвови, облаци и магли, сивило. Од гроб, поточно од скапоцено украсен ковчег, се исправа оној познат, сув, ковчест, страшен, измамнички набелен Дракула, потомок на филмскиот „нем“ Бела Лугоси, со очници, црвеноок, црвосан, на него пелерина со постава од црвена свила. Глуми вампирско будење.

Во кадарот, на минување, влегува некој без јасно лице и со слична наметка. Бавен е во одењето, отсутен.

РЕЖИСЕРОТ: (Се зграпчува за глава, патетично): Што е ова, и кој барал дублер? Ова е бесмислица, ќе бидам присилен да казнам некого.

Непознатиот не се обзира на извикот. Ја минува границата на рефлекторските светла и се губи во темницата. Како да минала сенка.

2. ВТОРАТА СМРТ НА КОНРАД

Просторија, можеби дел на музеј: сребрени свеќници, пехари, римски астрографи, направи за мачење од времето на инквизицијата, клепсидри, целатски секири, призрочни восочни фигури во старински облеку. Два шандана со лојаници на маса под сомот, слаба светлост.

На седум стола седат седуммина задгробници: Инокентие, мал, дебел, со цвикер; Захарија, сув, со лузна на левиот образ, во мантија; Романовскиј-Пелцов, брадест тип, со алчно лице; Карпантие, насилник со разбојнички очи; Кен Лугоси, монголски и моноголиден; Фарос, итрец, во контичка облеку; Штурмшнајдер, со избричена глава со монокл – куп личности од минатото.

Осмиот, Конрад, бездруго нивни старешина, стои крај масата со шанданите. Свртен е кон седумтемина. Зарипнат е, темно зборува, во очите фанатички сјај.

КОНРАД: Овој проклет свет, најлош од сите можни светови вчерашни и утрешни, невратно се урива. И време му е. Тој бавен процес ние ќе го забрземе, а со него ќе ги

уништиме и неговите вируси: грабежи, инфлации, блуд, браќоломство, атентати, терор, застрашувачки оружја, војни и, кон сето тоа како апсурд, недостижен наталитет. Живите, во несовладлива себичност и алчност, ги испуштија нишките на времето. Тонат сомнамбулно во лудило и пороци, иднината на планетава е само гроза и јад. Мртвите, оние што некогаш го граделе животот и светот, ќе ја преземат власта. Ние сме без дилеми кому му припаѓа светот, на живите или мртвите, (седумтемина, сеедно што биле пред два века, а можеле да бидат сè, часовничари, бискупи, банкари, астролози, хемичари, снобови, даночни престапници, слушаат): Рицари на Задгробниот ред, браќа! Ќе го потчиниме светов и ќе го извртиме. Наличјето ќе е негово вистинско лице. Се заколнавме дека ќе се вратиме по два века да го преземеме кормилото на гнилиот, бесцелен, пијан брод Земја. И, еве сме. Единствени кормилари и единствени патници кон вечниот мир.

Деветтиот, Тимотеј Коперник, од парцелата триесет и два, шеста патека, гробница пет, влегува и застанува крај вратата на музејската просторија. Сè што може да се за-

помни кај него е прстен со голем зелен камен на десната рака. Како да го следи сенка, лицето скоро не му се открива.

КОНРАД: Рицари на Задгробниот ред, носители на Восочен венец со лента, обновени и обвинители. На овој мој двестоти смртовден, како ваш челник и ваш едномисленик, сакам да ви напомам: поимите призрак, привидение, врколак, сениште, вампир се простачки и мистични претстави на минатото. Ние не сме тоа, нас нè води возвишена цел. Во нас има повеќе отколку што има во создавачите на сопствениот хаос, воплотните (телесните) постојаност, достоинство, одрекување. Тоа е природа на нештата. Не сме глупави, безглави, избезумени робови на сопственото месо. Нас, од праискони, од пештерскиот живот, нè одликува итроштина. Знаете и самите, не се одразуваме во огледало. Минуваме низ него кон минатото и се враќаме кон иднината. Ве молам следете ме, ќе демонстрирам.

Говорникот Конрад, најстар во редот на задгробниците, со еден замав трга зад себе тешка драперија. Се открива огледало во барокна рамка, големо и долгнавесто, елипсо-

идно, со одраз на ред празни столови, на кои инаку седат седумтемина.

КОНРАД: Ќе мидам низ два века и ќе бидам, за миг, пак со вас.

Конрад зачекорува во огледалото и се распливнува, во рамката одраз без живот. Часкум, како под удар на тежок и пак невидлив предмет, огледалото се распрснува со пренаголемен, скоро експлозивен звук на свекот. По подот се растураат ситни парчиња стакло. Од нив се крева чад.

ИНОЌЕНТИЕ (Скока од својот стол, панично, избезумено): Господо, браќа, сфаќате ли? Ова е убиство, подмолно убиство. Но нас живите не можат да не убијат. За нив ние сме оклопени со невидлива згуснатост на времето, недопирливи сме. Гибелта ни е можна само од сродна рака, задгробничка.

КЕН ЛУГОСИ: Што сакаш да кажеш со тоа, дека големиот брат Конрад е наша жртва?

ИНОЌЕНТИЕ: Не наша, барем не на сите. Но сепак некој е убиец и тој некој е меѓу нас.

КАРПАНТИЕ: Невозможно! Тоа е претпоставка без доказ, предизвик. Не дозволу-

вам да се фрли кал врз рицарите на Задгробниот ред.

ИНОКЕНТИЕ: Зошто жал? Никого не обвинив.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Заколнати сме на верност, носители сме на Восочен венец со лента. Хемијата на омразата не ни прилега.

ШТУРМШНАЈДЕР: Прав е братот Романовскиј-Пелцов. Секаков раскол ќе е и наша пропаст. И пропаст на светов. Сомневањата ќе нè пресвртат во ловци на задгробници. А тоа ќе е проклетство.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Точно. Победа и плиткост ќе заличиме на живите. Тие се ловат меѓу себе, тие се убиваат.

ФАРОС (Претпазливо): Но сведоци сме. Тој, братот Конрад, загина пред наши очи.

ИНОКЕНТИЕ: Само ние бевме овде. Не сме мистици и соочени сме со реалност. (Кон оној со мантија): Брате Захарија, најстар сте. Имате ли за сево ова толкување?

ЗАХАРИЈА: Имам своја претпоставка – непознат хемиски процес, предизвикан од бацил на огледало. Не верувам во убиство. Да се соземеме. Пред нас стојат обврски, го-

леми светли. Не сме сите во неврат. Останавме осуммина.

ФАРОС: Значи, ќе минеме преку втората смрт на големиот брат Конрад, тоа ли не советувате, брате Захарија?

ЗАХАРИЈА: Фаросе, Фаросе. Сакаш ли да клекнам и да молам – Регина пацис ора про нобис, кралице небеска биди со нас? Тоа кон ништо не води. И смешно е. Тебе, Фаросе, најмлад брате, те обземаат овоземни чувства.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Размислувањата не се исклучителна категорија на апстрактното чувство. Сомневања искажа, освен Фароса, и Инокентие.

КАРПАНТИЕ: Продолжи, брате Захарија. Должни сме да ти веруваме. Најстар си.

ЗАХАРИЈА: И ќе останам најстар. Го преземам местото на двапати умрениот брат Конрад. Искажете се... Карпантие?

КАРПАНТИЕ: Согласен сум, те прифаќам со покорност.

ЗАХАРИЈА: Романовскиј-Пелцов?

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Го имаш мојот глас, брате Захарија.

ЗАХАРИЈА: Штурмшнајдер, искажи се.

ШТУРМШНАЈДЕР (Војнички удира со петиците): Согласен сум, без дилема.

ЗАХАРИЈА: Иноќентие, ослободен ли си од сомневања?

ИНОЌЕНТИЕ: Единственото, бездруго, е над сè.

ЗАХАРИЈА: Фарос е во недоумение, нели?

ФАРОС: Не веќе. Се покорувам, брате Захарија.

ЗАХАРИЈА: Тимотеј Коперник – чекам.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Некој мора да е над сите. Прифаќам.

Некој, однадвор, полека ја отвора вратата на просторијата во која се тие. Задгробниците молкнуваат и се потргнуваат. Ослободуваат пат за премин. Меѓу нив зачекорува призрачна жена во бела невестинска свила, црвеноока, со очници. Отсутна е; светлината од двата шандана трепери на нејзиното бело лице.

Повеќето од задгробниците подзинуваат по некои од нив е обземен од страв, оној овоземен: вампирот на нивното детство беше пред нив, ги плашеше, им го запираше здивот. Таа жена, Гертруда-Геа, застанува пред празната рамка на огледалото. Отсутна е.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Ќе го најдам убиецот и

ќе му пресудам. Без милост.

ИНОЌЕНТИЕ (Кон Тимотеј, тивко): А ако е тој, Захарија, смртта на Конрад? Тој бил сè во првиот живот, православен монах, подоцна језуит, алхемичар, мистик.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Немал причина, не верувам.

ИНОЌЕНТИЕ: Причина имал. Тој е сега наш старешина.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Извадете го колот од неговите гради. Премногу сум осамена. Но се колнам...

ФАРОС: Вампир!

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Не однесувај се глупаво, малечок. Не си жив да веруваш во вампири. Погледни!

Романовскиј-Пелцов покажува кон вратата низ која влегуваат членовите на познатата филмска екипа, шаренолика, со камери, платнени столови, рефлектори.

РЕЖИСЕРОТ: Геа!... Престани да ја учиш ролјата. Делуваш смешно (Ги догледува задгробниците): Што е ова – циркус? Жак... Адам... Каде сте? За следната сцена не беа предвидени статисти. Најмалку вакви, бастеркитоновски, со лажен грим на зад-

гробници. Исфрлете ги.

ШТУРМШНАЈДЕР (Ги стиска тупаниците): Не поднесувам навреди. Да им го до-
терам ли умот, брате Захарија?

ЗАХАРИЈА: Смири се. Не смееме да се
поведуваме пред дребулии. Ајде, ќе одиме.

3. БАР, интермецо

Ноќ. Игра на неонски реклами, автомобили, велеградска врева. Нова година е или Божиќ – веселба, еуфорија, живот.

Осумтемина, мала галерија универзум, секој поинаков од другиот, еден од нив, мал и дебел, со цвикер, Иноќентие, на барски шанк при крај со Тимотеј Коперник. Внимателен е да не го слушнат другите, сите во ред на шанкот, без интерес за шареноликоста околу себе.

ИНОЌЕНТИЕ: Конрад беше мој роднина, нешто како вујко. Не ме понижуваше да му го гланцам и да му го чистам ковчетот.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што ти е, тагуваш по него?

ИНОЌЕНТИЕ: Се плашам за нас, останатите. А ако навистина некој сака да не уништи?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Некој – кој?

ИНОЌЕНТИЕ: Носител си, единствен, на задгробниот прстен со зелен камен. Ти верувам. Да го следиме Захарија? Можеби ќе откриеме.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Можеби. Би го

убил ли, брате Инокентие?

ИНОКЕНТИЕ (Исплашено): Што зборуваш, јас не сум од тие што убиваат свои.

Околу задгробниците се плеткаат љубовни двојки – секакви жени се во прегратки на морнари, мангупи, хипици. Се мешаат коктейли, трештат електрични гитари и барабани, се ниша на подиум црна пејачка. Сето тоа е виор на современост, живот, забава или заблуда на живите.

ЗАХАРИЈА (Се исправа од барскиот стол): Планот ви е познат, се надевам дека бев јасен. Пред да се поделиме, напоменувам: со утрешниот ден почнува нашиот план. Штурмшнајдер, сакаш нешто да прашаш?

ШТУРМШНАЈДЕР: Кој ни е знакот за распознавање, лозинката, и која е врската со тебе?

ЗАХАРИЈА: „Сонда“, тоа е знакот. Целата наша акција ќе се води под тоа име – Операција „Сонда“. Врската со мене ќе биде телефонска: 272-344-68.

Им приоѓа жена, барска кокета, весела е, поднапиена, ги ниша колковите.

ЖЕНАТА: Еј, комичари! Изгледате пре-красно... Ќе ме чести ли некој со пијачка?

Можеби ти, ти, ти... Сите. Згодно, а? Сите за една, една на сите.

Захарија станува од својот стол. Фрла пред барменот пари и покажува кон жената.

ЗАХАРИЈА: Дај ѝ да пие. Утре тоа не ќе го прави. Ни задутре. Никогаш.

Поаѓа, другите по него.

ЖЕНАТА: Што се овие – клонови, маскирани полицајци, уметници? Или банда, со шеф во мантија и со лузна од сицилијански нож на лицето?

БАРМЕНОТ: Во градов има секакви никаквеци. Не знаеш дали се агенти или продавачи на дрога... Глечери. Од нив биеше студенило. Што ќе пиеш?

ЖЕНАТА: Виски. Остави ли пари и за тебе? Остави. Тогаш да му наздравиме на разбојникот во мантија. А такви – сум виде-ла. Нека ги носи ѓаволот.

4. ПРИЗРАЧЕН МАСКЕНБАЛ

Оној со цвикер, Иноќентие, случајно или поради неостварени желби од минатиот живот, заталкува во голем локал, на маскенбал, со секакви Скарамуши, скелети, гусари, дворски шутови, фантоми, Марији Терезии, владики, шеици, Рембрантови анатомисти, папи, вештици, сијамски близнаци, бестии, Травијати, везири.

Разбуричканата толпа го потфатува и го развиорува, го поти, го плаши, му го враќа задувот на минатото, го потсетува дека го изгубил прекрасното спокојство на покојник. Виорот на маските и костимите во страшна тишина го влече.

Неколкуче музичари свират без звук, сè е призрачно и немо.

Иноќентие налетува на артистката што пред тоа ја виде во просторијата со музејски декор. На себе ја има истата невестинска наметка и истата маска, очници, во косата пајаци и скарабеи. Толпата ги стиска и, како по договор, ги доближува, ги прима како дел на виорот.

Во такви мигови како да е неизбежно зближување. Чудната двојка, лажно жив човек и

лажно оживеана покојница, носени од кругови на замислен валцер, станува дел на општиот шаренолик хаос со свој поредок во себе, хаос во хаосот, до исцрпеност.

Бесшумниот танц со нема музика не запира. Тој и таа, изморени, се повлекуваат кон голем аквариум со егзотични риби, слика за гоблен, идилична и романтична, современ Нептун и нимфа зад стаклена преграда со живот во себе.

ИНОКЕНТИЕ: Извинете. Само сакав да ве извлечам од овој хаос. А не знам, глуп ли сум, музиката не достасува до мене.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не сте глуп. Ова е бал на претставниците на Светскиот комитет за заштита на човековата средина. Еколози, научници.

ИНОКЕНТИЕ: Занимливо. И?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Еден вид јавен протест против звучното загадување на животот. Како некој нем филм.

ИНОКЕНТИЕ: И без звук, животот е беден, бесмислено порочен и проклет.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Можеби, иако не сум уверена. Или, само се шегувате.

ИНОКЕНТИЕ: Немам причини да се

шегувам. Како што нема причина да се мисли поинаку.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Овие овде се борат за поинаков свет и поинакви се од вас, обичен човек, без маска. Претпоставувам дека не ги сакате маскенбалите со одредени добротворни цели.

ИНОКЕНТИЕ: Не сум имал време за човечки глупости и суети. Банкарска служба со строго распределено време. Камати и паѓање или пораст на цената на златото. Банкроти, шпекулации, берзи. Се надевам, доколку сум јасен, дека ме разбирате.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Секако, се обидувам. Претпоставувам дека сте осамен, без близок, овде и можеби во градов.

ИНОКЕНТИЕ: И пошироко, во светов. Никогаш со никого не сум се зближувал. Банкарството не поднесува сентименталност и романтични занеси.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Високо општество, нели? Чекам да ми кажете дека сте благородник, маркиз или виконт, човек со потекло.

ИНОКЕНТИЕ: Близу сте. Граф сум. Дозволете ми – граф Инокентие од Саморија.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Саморија? Не сум слушнала.

ИНОЌЕНТИЕ: Далечна покраина, денес со поинакво име.

Го брише челото со дланка, строг е, без насмевка. Крај нив, во круг, се вртат двојки во костими, со маски.

ИНОЌЕНТИЕ: Во право сте, немам овде близок. Сепак, од маскенбалов некои ми се познати. Оној алхемичар, занесеник или измамник. И оној правнук на конвистадор, на Диас дел Кастило или на Хернан Кортес. Златар. Сè како да е една бескрајност. Го гледате ли човекот со бела перика? Карло Голдони. До гуша е задолжен во мојата банка. Со оној старец – го гледате ли? – Јохан Волфанг Гете, сум се сретнал во кралски двор. Поет.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Сум го читала. (се смее). Прекрасно се шегувате, господине Иноќентие. Извонредно. Но, наеднаш, крај олку вода, жедна сум.

ИНОЌЕНТИЕ: И јас. (Се доближува до неа, кратковидо или сладострасно). Заморно е овде, госпоѓице...

ГЕРТРУДА-ГЕА: Гертруда-Геа...

ИНОЌЕНТИЕ: ...Госпоѓице Гертруда-Геа. Негде кај што е потивко ќе испиеме по капка, вие што милувате, јас она што ми е нужно.

Сте го сретнале ли некогаш Артур Шопенхауер? Дали ви ја толкувал својата метафизика на убавината? „Животот е бескрајно страдање, овој свет е најлош од сите можни светови...“

ГЕРТРУДА-ГЕА: Шопенхауер! Занимливо. Можеби сте го познавале и – Шопен? Ноктурна, љубов, Жорж Санд. Години на романтика. Или, помлади се од вас?

ИНОКЕНТИЕ: Точно. Тие се помлади. Им припаѓаа на оние по мене. Да излеземе.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Знам дека сето ова е игра, нужна за вакви забави. А сепак, уверливи сте. Да појдеме, не живеам далеку.

Се пробиваат меѓу разиграни двојки.

5. ВТОРАТА СМРТ НА ИНОЌЕНТИЕ

Улица. Без минувачи.

Неколку улични пци крај соборена канта со ѓубре, се разбегуваат пред две сенки.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Ги преплашивме. Бегаат од нас како да не сме живи.

ИНОЌЕНТИЕ: Можеби некој од нас и не е.

Таа се смее, очниците блескаат. Се оддалечуваат.

Зад нив се движи претпазливо осамена сенка.

Во гарсониерата на Гертруда-Геа. Таа во бањата се ослободува од гримот и од очниците, од грозоморната перика со мртви или лажни пајаци и скарабеи.

Иноќентие седи со лице свртен кон прозорецот.

Глас: „Сонда“.

Нечија рака тропа на прозорецот, повикува со подвиткан прст. Иноќентие е изненаден. Се двоуми. Потоа, на втор повик – „Сонда“, се исправа и го отвора прозорецот. Препознава еден од своите.

ИНОЌЕНТИЕ: Ти? Не те очекував.

ГЛАС: Зошто си овде?

ИНОКЕНТИЕ: Зошто не би бил? Слободен сум, нашата акција започнува утре.

ГЛАС: За некој од нас нема утре. Има само втора смрт, збогум, брате Инокентие.

Раката на непознатиот го повлекува Инокентие, и тој, мал, дебел, со задув во душникот, се извива во воздух, немо, без крик, прелетува дваесет катови и треснува во длабочина... се распрснува под автомобилски тркала... исчадува, како да не го било.

Непознатиот, со сенка на лицето, препознателен само со претпоставка дека е Тимотеј Коперник, стои на подаден раб, бетонски појас околу секој кат на облакодерот. Потоа, без брзање, со вештина на провалник, се префрла во гарсониерата и седнува в сенка, и самиот сенка.

Гертруда-Геа излегува од бањата преоблечена во фармерки и маичка и застанува во недоумица. Пред неа е некој друг, не оној со кого дојде.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не се сеќавам, можеби на маскенбалот пиев. Можеби сонувам. Но вие не сте грофот Инокентие од Саморија.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не, никогаш

не сум бил гроф. Ни банкар. И не знам каде е Саморија.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Тогаш кој сте, како дојдовте овде?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Еден од оние... (Таа го гледа со неразбирање.) Јас сум некој со должност, со обврски.

ГЕРТРУДА-ГЕА: И не сте ни гроф, ни банкар? И не се викате Инокентие?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ни гроф, ни банкар. Зошто би бил она што не сум? Едноставно, обврски на кој им е дораснат само еден. Јас, човек на ноќта.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Екологија на мракот?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Мрак и вечност, според некои.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Чудно! Ова како да е дијалог од филмот „Задгробен живот“, зборови што веќе се изговорени пред камера од еден воскреснат Дракула.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не е исклучено, госпоѓице...

ГЕРТРУДА-ГЕА: ... Гертруда Геа.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: ... Госпоѓице Гертруда-Геа. Сè што било еднаш во минатото, само се повторува. И доброто и злото.

Од искони, од првиот знак на бесмислениот живот со бедни хомо-сапиенци.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Филозофско наравоучение, закана од која ќе станеме подобри?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не сте далеку од некоја вистина, од она што го сведува светов, со него вековите и времето, на круг во еднолично движење, по една, само една врвица.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Круг? Графички симбол на нулата?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Мошне остроумно. Но и полната месечина, и окото, и капката крв, се обрабени со круг. И планетава, во вселена затворена со свој круг.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Збунета сум. Бевте поинаков, мал и со цвикер, мил, и ми рековте дека сте Инокентие, гроф и банкар. Како да стапувам од сон во сон.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сеедно. Сите – зошто не и јас? – се мениме. Претпоставувате, верувам, маскенбалот уште трае. Можеби штотуку започнал.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Збунета сум, не ве разбираам, навистина.

Зема две чаши од полица и ги става на

маса. Тура вино. Го доловува погледот на непознатиот и се свртува со лице кон сликите на сидот: жена со нејзин лик во фустан каков што можело да се носи одамна, пред некој век.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ова сте вие?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не сум толку стара.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Фрапантна сличност.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Дедо на романтичар. Грос или Густав Карус, можеби Делакроа. Тоа е некоја моја прабаба. Наследство, единствен спомен по пропаста на мојот дедо, фабрикант на водичка за подмладување. (Седнува.) Прекрасен далечен лик. Сличен на мене само делумно без мојава премореност и без траги од овој живот во кој сум бело глумченце за комерцијални филмски шаблони. „Задгробен живот“ – глупост, величествена глупост. (Ја позема чашата, Молчи. Потоа): Сепак ми изгледате поинаков од оние со кои се сретнував и за кои сум само младост и вре-ла крв. Доколку сум, не за сите. Сте слушнале ли за Дракула?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: НИКОГАШ!

ГЕРТРУДА-ГЕА: Тоа е оној од филмот.

Свршеник ми е, наводно. Хомосексуалец.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Еден од пороците на животов, Гертруда-Геа. Но тоа е животот, оној што ја предизвикува Операцијата „Сонда“.

ГЕРТРУДА-ГЕА: „Сонда“? Ќе ми објасните ли?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не е важно. Во некоја друга пригода, еднаш, подоцна.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Тогаш, раскажете ми за себе. Кој сте?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Предолго ќе трае да ви раскажувам за себе. Го познавате ли Шопенхауера?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Луда сум. Тоа истото веќе ме праша некој. Метафизика на убавината, и бескрајно страдање, и најлош свет од сите можни светови! Навистина сè е повторување. Чекам да ми кажете дека името ви е Иноќентие.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ве прашав за Шопенхауера.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не сум го читала и не ќе го засакам. Ги читам Шилер, Пушкин. Ве прашав за името. Нема причина за таинственост.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сеедно. Викај-

те ме како што сакате: Олаф, Морис, Алек.

Ја позема чашата и ја крева во нема наз-
дравица.

6. ОПЕРАЦИЈАТА „СОНДА“

Утредента, во истиот град. Темните височини ги засилуваат улиците со летоци. Луѓето напуштаат продавници и автобуси, ловат непозната порака. Група се ведне над летоци. Еден гласно чита нешто што може да е и шега и морничав манифест на тајна и таинствена организација.

ЧИТАЧ: „Живи! Го уништувате она што е создавано со векови. Измами, дрога, грабежи, злосторства, преситост за сметка на гладните, мали и големи војни, блокови и политичка, верска, расна омраза. Тоа е вашиот свет најлош од сите можни, тоа е вашиот пекол. Но секое зло има свој крај. Ве покануваме да ја прифатите Операцијата „Сонда“. Таа ќе е спас од сите можни зла...“

*

Парламент. Напнатост. Претседавачот чита со возбуда. Рацете му треперат, пораката не е шега.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: „Реките и морињата се затруени, пустошат болештини пред

кои сте бессилни. Живи! Соземете се и приврзете се кон нас, кон големата операција „Сонда“. Светот, утре поинаков, им припаѓа на мртвите и вам, кога ќе сте тоа, прекрасно и вечно мртви...”

На телевизиски екран, во соба со поголем број луѓе, се најавува непознато лице – језуитот Захарија. За него, во длабочина, гробишта.

ЗАХАРИЈА: Една хистерија, едно лудило, она што вие го викате живот, е на одминување. За секогаш. И без опасност да се врати, да загосподари повторно...

Еден од гледачите на екранот е и претседавачот на Парламентот од пред тоа, претседател е на градот, можеби и на владата.

Претседавачот (кон својата жена): Каква е оваа комедија? Кој ги пуштил пред телевизиските камери?

ЖЕНАТА: Можеби и не е комедија. Гледај.

На екранот се менат сцени: бродови тонат, се уриваат згради, свет бега пред пробиена брана – очигледна документација која не може да се импровизира.

ЗАХАРИЈА (само глас): Дојде мигот на

Операцијата „Сонда“. Тоа дело е наше. Дојдени сме од задгробен живот. Бидете со нас, великани во борбата за една и единствена иднина која некогаш можело само да се сонува...

Сега на екранот е друг задгробник.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ве повикуваме да нè следите, да се здобиете со заслуги на нови великани. Рицарите на Задгробниот ред стојат пред победа и пред химна од која ќе трепери вселенава...

Претопување на екранот нов спикер.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Живи! Кревајте бесилки и гилотини, чекајте го среќниот миг во ред пред електрични столови. Бидете со нас без двоумење. Прифатени сме со восхит од многу наши едномисленици. Големиот миг не е далеку. На чекор сме од вечната, ваша и наша, среќа. Прифатете ја идејата за колективно самоубиство со искрена вера во смртта.

КЕН ЛУГОСИ (на екранот): Говореа нашите браќа, носителите на Восочен венец со лента, Захарија, Штурмшнајдер, Романовскиј-Пелцов... Сега говорам јас, Карпантие. Неколку фабрики се кренати во воздух.

Следуваат посилни акции. Кон овој повик се придружуваат (на екранот се менат лица) браќата од Операцијата „Сонда“ – Фарос, Тимотеј и (гробишта) сите оние кога ќе ги повикаме.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ (во телефонска слушалка): Каква непозната телевизиска станица? Вие сте шеф на полицијата и јас барам веднаш да ги пронајдете овие што се закануваат.

ГЛАС (од слушалката): „Сè презедовме, екселенцијо. Без успех. Во градот владее паника. Патиштата за излез се претрупани со бегалци.“

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Одговорни сте за сè што се случува. Барам од вас оставка. Неодложно. Или пронајдете ја тајната организација и уништете ја.

Х

Претседавачот е сега во својот кабинет.

Телефон, панично свонење. Тој ја зема слушалката.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Слушам.

ГЛАС: Несопирливи сме, екселенцијо. Ви нудиме можност да ни бидете сојузник во

остварувањето на големиот план. Иднината им припаѓа на мртвите“.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Бидете појасни, не ве сфаќам... Ало, ало!

Без одговор, врската е прекината. Влегува секретарот на кабинетот.

СЕКРЕТАРОТ: Сите телефонски разговори со вас, екселенцијо, се прислушкувани. Очекувам извештај од новиот шеф на полицијата кој и од каде се јавуваше пред малку.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Известете ме за резултатот.

СЕКРЕТАРОТ: Разбирам, екселенцијо. Во катедрала се држи миса.

ЗАХАРИЈА: Верници! Ви се обраќам во името на вашата вера. Она што е неизбежно, должни сте да го сфатите. Со светот господари демонот на животот. Ќе му дозволиме ли да нè води од зло во зло? Никогаш. Здружен, ние ќе му се спротиставиме и ќе му свртиме грб на животот.

Х

ШЕФ НА ПОЛИЦИЈА (телефонски): Известете го претседателот дека, и покрај сите усилби, засега не е откриено кој и од

каде се јавува. Ќе бидам во врска со вас, ќе ве известувам за секој наш преземен чекор.

Х

Над Ајфелова кула, над Биг Бен во Лондон, во пулската арена татни на повеќе јазици.

ГЛАС: Големата иднина е во смртта. Свртете му грб на проклетиот живот, станете рицари на Задгробниот ред, тој единствен можеен господар на планетава. Живи! Последен пат ве повикуваме. Бидете со нас, послушајте не.

Повторен телефонски повик во познатиот кабинет.

ГЛАС: „Многумина придобивме. Имаме свои луѓе во Ватикан, во Париз, во Лондон. Приврзете се, екселенцијо, кон смртољубието.“

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Но кој сте вие, што барате од мене?

ГЛАС: Захарија, водач на Операцијата „Сонда“. Другото ќе го дознаете ноќва. Ве чекам на договор во шумата на летувалиштето „Свети Себастијан“. Помеѓу дваесет и три и дваесет и четири часот. Неодложно.“

ДЕВЕТТИОТ ЗАДГРОБНИК

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Но јас не сум должен. Можам и да не дојдам.

ГЛАС: „Ќе дојдете. Тоа го знам. И без следачи.“

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Чекајте... Ало... Ало...
Врската е прекината.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ (кон повиканиот секретар): Има ли нов извештај до шефот на полицијата!

СЕКРЕТАРОТ: Никаков, екселенцијо. Нашите полициски сили сè уште трагаат.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Нека се приготви мојот хеликоптер. И без придружба. Ќе патувам сам.

Ја отвора фиоката. Зема револвер и го става в џеб.

7. ХЕЛИКОПТЕР

Во воздухот хеликоптер – претседателот на градот или на државата оди да се сретне со непознатиот Захарија.

Луња, молскавици и грмотевица.

Во хеликоптерот.

ПИЛОТ (со викање): Во опасност сме, екселенцијо. Не сум во состојба да атерирам.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Но јас морам да бидам на време долу. Каде сме?

ПИЛОТОТ: Над летувалиштето Свети Себастијан.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: И – што сега?

ПИЛОТОТ: Ви преостанува скок со падобран, екселенцијо. Друг излез нема. Ќе се обидам сам, со ризик, да се спуштам. Или – да се вратиме?

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Нема враќање. На која височина сме?

ПИЛОТОТ: Прениско за скок. Ќе го качам хеликоптерот. Пригответе се, екселенцијо.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Приготвен сум. Кревај се.

ПИЛОТОТ: Среќно, екселенцијо.

Х

Хеликоптерот е високо. Претседавачот скока, падобранот се отвора. Молскавици, ветар.

8. ВТОРАТА СМРТ НА ЗАХАРИЈА

На земја меѓу дрвја и грмушки, скокачот со падобран се отплеткува од јажиња. Сега, неочекувано брзо, стои соочен со оној што го повикуваше телефонски, со Захарија, задгробник во мантија, студен и строг, речиси едро со јарбол што му се спира на споулавен ветар.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Захарија? Претпоставувам дека телефонскиот повик беше од вас.

ЗАХАРИЈА: Во право сте, екселенцијо. Јас сум Захарија, еден од Задгробниот ред.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Задгробен ред? Какви се тие глупости? И доколку ве разбрав, а би сакал да сум се излажал, вие се заканувате да го уништите светот. Зошто?

ЗАХАРИЈА: Грешите, екселенцијо, мошне многу грешите. Ние, секако знаете кои сме, сакаме да го избавиме овој свет, да го збогатиме со вечно спокојство, со вечна смрт.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Обземени сте од лудило, велечесен. Не знаете што зборувате... Луд сте...

ЗАХАРИЈА: Ви реков, целта е – спо-

којство, смрт.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Смрт, потоа рај. Како во вашите богослужби. Но кој верува во рај, освен вас можеби. Тоа е апсурд, заблуда на минатото.

ЗАХАРИЈА: Не спомнав никаков рај. Но смртта нема рај и нема пекол. Има бесмртност. Чиста и возвишена, бескрајна. Рајот е лага на измамата. Ова што е живот, според нас, е само пекол.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Според вас?

ЗАХАРИЈА: Според нас, рицарите на Задгробниот ред. Имате свои мерила. Она што го сакате за нас е само зло. Се мамите, екселенцијо. Ние поинаку мислиме. Светот ќе е среќен само мртов, вечно мртов.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Санта Марија! Тоа е навистина сон на лудаци или злосторници.

ЗАХАРИЈА: Ни најмалку. Обидете се да сфатите – вечно спокојство. Ќе ве потсетам на нашата декларација: „Светот, утре поинаков, им припаѓа на мртвите, и вам кога ќе сте тоа, мртви.“

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Не сте рака на Севишниот. Но бездруго сте злосторници. Психопати избегани од кафез.

Х

На плато, нешто надалеку се спушта хеликоптерот.

Х

Двајцата сè уште се еден наспроти друг, повремено осветлувани од молскавици.

ЗАХАРИЈА: Соземете се, екселенцијо. Вашиот повик да нè следи светот во операцијата „Сонда“ ќе го цениме.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Ќе се соземам. Ќе заповедам да ве окуваат, доживотно да ве затворат.

ЗАХАРИЈА: Не ќе можете. Недопирлив сум за живите. Последен пат – ќе ѝ се придружите ли на операцијата „Сонда“? Па – чекам.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Никогаш. Ќе им се придружам на луѓето, ќе ги бранам.

ЗАХАРИЈА: Утре ќе сте мртов.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Пред мене друг ќе е мртов. Вие. Го вади од џеб револверот.

ЗАХАРИЈА: Што ви е? Ви реков дека не гинеме од живи.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Ме предизвикувате.

ЗАХАРИЈА: Ајде, екселенцијо. Пукајте. Уверете се.

Истрели. Захарија е на нозе и по последниот куршум.

ЗАХАРИЈА: Се надевам дека се уверивте. Гинеме, но тоа се случува само од рака на покојник.

Претседавачот го фрла револверот. Се повлекува исплашено, назадечки. Блед е и изгубен, во треска. Се врти и бега.

Х

На платото, во месноста Сан Себастијан, од хеликоптерот излегува пилотот. Се спушта надолу во надеж дека ќе го најде претседавачот.

ПИЛОТОТ: Екселенцијо... Екселенцијо, каде сте?...

Х

Некој кришум врзува за хеликоптерската скија долго и дебело јаже. Потоа, со јамка на другиот крај на јажето, се спушта со трчање.

Пилотот и претседавачот.

ПИЛОТ: Екселенцијо... Бев загрижен...

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Тие се луди, тој и неговите едномисленици. Луди...

Х

Захарија стои на истото место. Зад него, криејќи се, се движи непознатиот со јамка на долгото јаже.

ЗАХАРИЈА: Збогум, екселенцијо. И до гледање во утрешниот свет, наш и твој.

Во мигот кога се слуша шум на хеликоптерот, непознатиот од грб ја става јамката околу вратот на Захарија. Овој се обидува да се ослободи. Не може.

Х

Хеликоптерот се крева и го повлекува јажето на кое виси необична бесилка. Захарија, обесен, патува кон својата втора смрт.

9. ХЕЛИКОПТЕР

ПРЕТСЕДАВАЧОТ (кон пилотот): Предајте итна порака. Воспоставете врска.

ПИЛОТОТ: Воспоставена е, екселенцијо. Слушам.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Итно, до сите полициски сили. Во месноста Свети Себастијан се крие во шумата опасен злосторник.

ПИЛОТОТ: „Итно, до сите полициски сили. Во месноста Свети Себастијан се крие во шумата опасен злосторник.“

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Облечен е во језуитска мантија. Фатете го по секоја цена.

ПИЛОТОТ: (Ја продолжува заповедта на претседателот): „Облечен е во језуитска мантија. Фатете го по секоја цена“. Говореше „Орел“. Примено?

ГЛАС: „Говори „Обрач“, говори „Обрач“. Пораката на „Орел“ примена... Пораката примена.

ПИЛОТ: „Обрач“, повторете... „Обрач“ повторете...

ГЛАС: Во месноста Свети Себастијан се крие во шумата опасен злосторник...

Х

Хеликоптерот на кој виси Захарија се оддалечува. Се губи во светкавици и грмотевици.

10. ПОЛИЦИСКА АКЦИЈА

Тројца во мантии, свештеници. Од две полициски коли излегуваат шестмина со машински пушки. Ги обиколуваат. Со сила ги уфрлуваат во штотуку стигната „марица“.

ЈЕЗУИТ: Протестирам. Како се осмелувате?

ПОЛИЦАЕЦ (кон другите): Претресете ги. Може да се вооружени. Во прашање е опасен злосторник.

х

Крај мала капела стои свештеник. Му се фрлаат двајца и му ставаат на раце лисици.

х

Полициски коли на сите страни. Апсења. Еден извлекуваат од катедралата.

х

Во кабинетот на познатиот претседавач влегува шефот на полицијата.

ШЕФ НА ПОЛИЦИЈАТА: Акцијата е завртена, екселенцијо.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Го уловивте?

ШЕФОТ НА ПОЛИЦИЈАТА: Многу-мина, екселенцијо. Известен сум од командантот на ударната бригада дека се фатени триесет и седум во мантии.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Триесет и седум? Со лузни на лицето?

ШЕФОТ НА ПОЛИЦИЈАТА: Не знам. Зошто со лузни, екселенцијо?

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Тој што го барам имаше лузна на лицето.

Х

НЕКОЈ ПОЛИЦАЕЦ (во телефон): Не, господине. Никој од нив нема лузна на лицето. Се закануваат дека ќе се жалат во Ватикан.

Х

Шефот на полицијата го спушта телефонот и очајнички се врти кон претседавачот.

ШЕФОТ НА ПОЛИЦИЈАТА: Никој нема лузна на лицето, екселенцијо.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ (се фаќа за глава): Санто Дио!

11. ТРАГА НА ЧЕТВРТИОТ

Улица. Ноќ. Под светилка стои старица и се обидува да смилостиви бавен минувач – Тимотеј Коперник.

СТАРИЦАТА: Помогнете ми, господине. Ве молам понизно, помогнете ми.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не ве разбрав, простете. Баравте ли нешто од мене?

СТАРИЦАТА: Ве молев да ми помогнете.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Без пари сум, жал ми е. Сепак, можам да ви го дадам прстен со зелен камен.

СТАРИЦАТА: Не ме разбравте, не барав прстен.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Зошто не? Ќе го продадете во секој музеј како реткост.

СТАРИЦАТА: Не сум питачка, господине... Мојата внука, за неа сакав...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што е со вашата внука?

СТАРИЦАТА: Ене ја во оној проклет локал „Романовскиј-Пелцов“!

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: „Романовскиј-Пелцов“! Зошто е таму?

СТАРИЦАТА: Диско-клуб. Можеби и дрога. Пред вратата стои насилник и ме гони. Полицијата одбива да ми помогне.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Романовскиј-Пелцов, значи. Одлично. Ќе го побарам. Почекајте, ќе се обидам да ја извлечам вашата внука.

Тимотеј Коперник поаѓа кон локалот.

Насилникот, истетовиран хипик со лице на боксер, застанува дрско пред него и му го попречува влезот во локалот.

НАСИЛНИКОТ: Каде? Немате овде пристап.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тргни се. Имам некои сметки со братот Романовскиј-Пелцов.

НАСИЛНИКОТ: Тој нема брат. Одбиј. Работиме со дозвола на полицијата, легално. „Цајканите“ во цивил овде немаат пристап.

Тимотеј Коперник го зграпчува и го повлекува. Со удар на нога му го исфрла од рака железниот боксирач и го соборува на коленици.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сега бегај. При повторна средба не ќе ти простам.

12. ВТОРАТА СМРТ НА РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ

Во дувлото на локалот „Романовскиј-Пелцов“, во чад, под призрачни светилки, се нишаат со отсутни очи или седат по подот со тапи изрази на лицата беспомошни девојки и момчаци, бездруго малолетници, шаренолика толпа во фармерки и виндјакни, шарени блузи, чизми со шари, шапки, обетки, перики, истетовирани лица, невидена хипичка и панкерска конфекција. Изгубени се, дрогирани.

Тимотеј Коперник ја здогледува и Гертруда-Геа, но не ѝ пријдува. Како да не ја препознал – таа е поинаква, и самата хипички облечена. Не се запира, чекори полека, вардејќи да не згазне некого на подот. На дното на локалот минува неколку скали и минува полутемен трем. Не премислувајќи се, отвора врата и влегува во мала одаја со црвени сидови.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ (внатре):
„Сонда“.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: „Сонда“.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Тоа си ти,

брате Тимотеј. Седи, ќе ти раскажувам. Исполнувам дел од планот. Оние, долу под моја власт се.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Занимливо, брате Романовскиј-Пелцов, страшно занимливо. И?

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Се обидов да го известам братот Захарија. На телефонот 272-344-68 никој не се јавува.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И не ќе се јави. Братот Захарија патува. Со хеликоптер. Раскажувај, те слушам.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Претпоставувам дека доаѓаш од братот Захарија.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Точно. Се видов пред извесно време со него.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ (покажува зад себе): Пред да ти раскажам, погледни.

Тимотеј Коперник приоѓа до прозорецот и погледнува низ стаклото.

Надвор, под прозорец, се протега широко ископан простор. Во него густа белина.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што е тоа?

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Варница. По еден час, како почеток на многу вакви ноќи, оние, под хипноза на дрога, ќе појдат

во базенов со вар... „Повелете, почнува пливачки натпревар“.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Базен? За сите оние млади?

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: За сите. Чин на операцијата „Сонда“, катаноќно, бескрајно. Ќе ги откупам во градов сите локали. До последниот. Секој локал ќе има свој базен со вар.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Одлично. Но зошто брате Романовскиј-Пелцов, не би се обидел најпрвин ти да ја препливаш варницава?

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ (збунето): Ве сфаќам. Се шегуваш со мене, се забавуваш?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ни најмалку. Никогаш не сум се шегувал. И не сум имал време за забава. Ни желба.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Невозможно, но сепак... Она со братот Конрад... Со огледалото?...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Го нема братот Конрад. И ги нема Инокентие и Захарија. Ги нема засекогаш.

РОМАНОВСКИЈ-ПЕЛЦОВ: Ти, тоа си

ти, нашиот убиец.

Не дочекува одговор. Отфрлен од удар излетува низ прозорецот.

Треснува во варницата. Зад него останува рака, подадена, во грч. Потоа и таа тоне, оставајќи зад себе клобурци.

На масата пари. Тимотеј Коперник се колеба. Потоа ги зема и ги става в џеб.

Се враќа по тремот од кај што дојде. Оди бавно. Обземени како од магија, по него поаѓаат тетераво посетителите на локалот, момчаците и девојките.

13. СРЕДБА СО ГЕРТРУДА-ГЕА

На улица, пред локалот „Романовскиј-Пелцов“ Тимотеј Коперник ѝ приоѓа на Гертруда-Геа. Стојат еден наспроти друг. Другите од локалот се оддалечуваат.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не ја предвидував оваа средба, не овде и вака. Се дрогираш, Гертруда?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Прости, старателу, згрешив. (Уште поцинично): Не казнувај ме строго. Млада сум, ќе се поправам... Но зошто? Нели е овој свет најлош од сите можни светови?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Бесмислено е да си цинична, крајно бесмислено... Проклето си пропаднала.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Што очекуваше? Мадона со благослов на усните?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не очекував само да те видам ваква.

ГЕРТРУДА-ГЕА (Отсутно минува со рака преку лицето): Не знам, веќе не знам што барам на овој свет. Се чувствувам како туѓинка, изгубена и без иднина.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Во невола си, Гертруда, нели?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Ме отпуштија. Не уме-
ев да ја одиграам ролјата на задгробната жена.
Смешно. Како да има задгробници и како
некој да ги видел. Крајно смешно.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тоа е, значи.
Очај.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Може и така да се каже
– Очај. (Се смее горко): Замисли, Дракула
сега има нова свршеница.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Немаш свои?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Одамна, многу одам-
на. Никого. И гарсониерата ми ја зедоа. Без
пари сум.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тоа требаше
да го знам. И – сега?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Некако ќе се снајдам.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Земи (ги вади
парите од џеб.) Ќе најдеш хотел за извесно
време. Подоцна нешто ќе смислиме.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не барав милост.
Најпосле, не ли е ред да го слушнам твоето
име, да си го знам добротворот?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ако ти е ва-
жно... Тимотеј Коперник.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не банкар и не Иноќен-
тие?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Реков – Тимотеј Коперник. Ајде, ќе појдам со тебе. Ќе ти помогнам да се сместиш.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Ги убиваш, добротвору.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што убивам, кого?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Часовите со мене... Некако ќе се сместам и самата, без твоја помош.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе појдам со тебе, но ќе е опасно за сама жена.

Недалеку од нив старицата ја води својата внука.

Ни Тимотеј Коперник ни Гертруда-Геа не забележуваат дека ги следи задгробникот Карпантие.

14. СКАНДАЛ

Голем, луксузен кабинет. Некој, може да е Папата а може и некој монарх, седи во висок стол. Не се гледа, се слуша. Пред него стои покорно непознатиот претседавач.

ГЛАС: Тој скандал ја потресе државата. Не сфаќам како сте можеле да апсите претставници на црквата, чија поддршка ја имавте на минатите избори.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Можам да објаснам. Барав да пронајдат злосторник во мантија, еден од оние што се закануваат да го уништат човештвото.

ГЛАС: Злосторник во мантија, а затворивте четириесетмина невини свештеници.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Ги ослободивме и им се извинивме.

ГЛАС: Но тие, здружени, ве тужат. Денешниот вонреден печат бара ваша оставка. Сфаќате ли, владата е во криза.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Барате ли вие, величество, моја оставка? (исчекува): Неизбежно ли е?

ГЛАС: Немам друг избор. Жалам. Од овој миг не можам веќе да ви укажам доверба. Ни

вам ни на министерот на внатрешните работи. Следува ваша оставка, потоа и негова.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Тој злосторник, лажен језуит, беше претставник на организацијата која спроведува акција под име Операција „Сонда“. Знаете ли, величество, каков им е планот? Да го уништат светов. Град по град, држава по држава. Почнаа со нашиот град. Знаете и самите што сè се случува: пожари, урнати фабрики,, распрсната брана од динамит. Најчудно од сето нешто е името на организацијата – Рицари на Задгробниот живот. Се претпоставува како да не се од овој свет.

ГЛАС: Жалам... Сето тоа е само куп непроверени податоци. Вашите објаснувања не можам да ги прифатам. Ни јас, ни кој и да е. Земјата е и онака во криза – инфлации, скапотии, незадоволства и штрајкови. Сега и ова, мала војна со Светата столица. Нема друг излез, ве молам поднесете оставка, повлечете се за секогаш.

15. ВТОРАТА СМРТ НА КАРПАНТИЕ

Тимотеј Коперник и Гертруда-Геа излегуваа од такси, недалеку од слабо осветлен хотел. Се разминуваат со слеп просјак – набиена шапка, темни очила, бастум, обична слика но по ден, не и во ноќ со пусти безживотни улици.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (по неколку чекори): Не ли ти е чудно?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Нема ништо чудно во вакви пусти ноќи. Веќе сум ги доживувала.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сепак, просјак во пуста улица. Сред ноќ.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Тој е слеп. За него е вечна ноќ.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Доколку е слеп. Чекорат, близу се до хотелот. Тимотеј Коперник е напнат. Наслушува. Зад нив се слушаат чекори и удари на бастун по асфалт, ритмички, во такт на нивните чекори.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Тој нè следи.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Така е, тој нè следи. Продолжи. Ќе се вратам. Со тебе можев и да делаам по нешто. Не сè. Еднаш ќе ти објаснам. Побрзај, ќе те побарам утре.

Х

Сега, по влегувањето на Гертруда-Геа во хотелот, Тимотеј Коперник, стои и го чека слепиот просјак да му се доближи. Го чека, навидум мирен.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ме следиш, гледам. Кој си?

КАРПАНТИЕ: Те следев и видов сè во локалот на братот Романовскиј-Пелцов. Сега знам кој е предавникот и кој нè убива. Не сум слеп, без очи беа оние што ги убиваше, Конрад, Романовскиј-Пелцов. Можеби има и други.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И Инокентие и Захарија, кога веќе си љубопитен.

КАРПАНТИЕ: Но зошто, од кои причини?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Операцијата „Сонда“ е бесмислица. Не можеме, а и доколку би можеле, нема причина да го уништиме светот, животот.

КАРПАНТИЕ: Се заколна еднаш, одамна, сети се.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Минаа од тогаш две столетија. Сум заборавил, уште ли си приврзаник на Операцијата „Сонда“?

КАРПАНТИЕ: До крај. И по твојот крај во оваа ноќ. Должен сум да те уништам во интерес на нашето дело – Операцијата „Сонда“.

Карпантие ги трга очилата од лице и со брз потег извлекува од бастумот долга острица. Тимотеј Коперник отстапува пред него. Потоа се свртува и ја претрчува улицата пред забрзан автомобил. Кочници, чкрипот. Карпантие трча по бегалецот, не обзирајќи се на колата.

Х

Во автомобилот претседавачот и шофер. Гледаат по двајцата што се бркаат.

ВОЗАЧОТ: За малку ќе паднеше под тркала. Во градов, екселенцијо, се множни секаков цган.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Сега тие грижи ќе му останат на друг. Се повлекувам засекогаш.

ВОЗАЧОТ: Но оној е вооружен. Ќе го убие.

ПРЕТСЕДАВАЧОТ: Терај. Тоа е работа за полицијата. Не и за мене.

Автомобилот поаѓа и остава зад себе празна улица.

х

Лудачка трка по пусти улици. Тимо-теј и Карпантие уриваат канти за ѓубре и се спровираат меѓу коли на паркиралишта. Од светлост во мрак и од мрак во светлост.

КАРПАНТИЕ: Сепак ќе те убијам. Не ќе ми избегаш.

х

Тимотеј Коперник му се губи од вид на Карпантие. Попусто другиов се обидува да го најде противникот во затворени коли или камион – подсирнува во ходници на стари повеќекатници и ги плаши љубовните двојки во темницата.

Тогаш, мисли дека го видел во прегратка на евтина жена. Го зграпчува од грб и ја крева острицата. Не удира. Оној е некој друг, непознат. Го остава и поаѓа, немо.

НЕПОЗНАТИОТ: Што му е? Сака да ме ограби!

ЖЕНАТА: Ако сакаше, ќе го стореше тоа. Се препозна, бара друг и кога ќе го најде... Ужасно се множат убијци...

х

Кон Карпантие, рамно од паркиралиш-

тето на кое беше пред тоа, јури камион. Во последен миг избегнува да биде згазен. Камионот удира во сид. Од кабината излегува Тимотеј и бега. Карпантие е паднат. Му приоѓа Фарос и го крева.

ФАРОС: Што се случува, брате Карпантие?.. Ме испраќа братот Штурмшнајдер. Си барал помош.

КАРПАНИЕ: Тимотеј Коперник... Тој нè убива.

ФАРОС: Тимотеј Коперник? Невозможно.

КАРПАНИЕ: Четворица се мртви – Конрад, Инокентие, Захарија, Романовскиј-Пелцов. Мораме, по секоја цена мораме да го фатиме. Во опасност сме од него.

ФАРОС: Каде е?

КАРПАНИЕ: Ќе го најдеме. Појди на онаа страна. И внимавај. Имаш ли оружје?

ФАРОС: Немам. Не очекував дека ќе ми треба.

КАРПАНИЕ: Добро. Доколку го видиш, повикај ме. И побарај го од првата говорница Штурмшнајдер. Неговата познајница се вика Гертруда-Геа. Отседната е во хотелот „Пагода“.

ФАРОС: Не знаев дека Штурмшнајдер има познајница? Гертруда-Геа можеби, што не е исклучено, сојузник му е на предавникот Тимотеј Коперник.

Поаѓаат на две страни.

Х

Карпантие застапува недалеку од улична шахта со изместен капак.

КАРПАНТИЕ: Знам дека си тука. Ќе те извлечам доколку самиот не излезеш.

Тишина.

КАРПАНТИЕ: Тимотеј Коперник... Ова е крај... Немаш никакви можности.

Тишина.

Се ведне и го оттурнува капакот на уличната шахта. Ја држи острицата пред себе.

КАРПАНТИЕ: Играта заврши. Предај се.

Во желба да го казни противникот премногу се ведне. Жилава рака го повлекува во шахтата. Забрзано дишење, стенкање, крик по неизвесна борба.

КАРПАНТИЕ (глас): Фаросееее...

Од шахтата се подаваат раце, едната со зелен камен на долгиот прст. Рацете со грч

се фаќаат за работ на шахтата. Излегува Тимотеј Коперник, изморен и извалкан. Сам. Петтиот задгробник е мртов.

16. ВТОРАТА СМРТ ФАРОСА

Тимотеј Коперник, колку толку среден по битката, се враќа кон хотелот во кој е сместена Гертруда-Геа. Кон него, сечејќи крстопат, чекори Фарос. Застануваат еден наспроти друг, обајцата со чувство дека се во опасност.

ФАРОС: Сам си. Го ликвидира и братот Карпантие.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Фаросе, Фаросе... Млади си. А не ти се живее, те влече одмазда.

ФАРОС: Ме влече клетвата што сум ја дал. Морам...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Мислиш посилен си, поитар?

ФАРОС: Посилен сум. (Ја покажува острицата што пред тоа ја имаше Карпантие): Она што не го стори братот Карпантие, ќе го сторам јас. Дораснат сум ти.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И тој, Карпантие мислеше така и ми се закануваше со истиот скратен меч. Го нема веќе, знаеш и самиот. Гледам, Фаросе, двајца нема да останеме. Нашите сфаќања се спротивни, еден мора да

оди. Но ќе те прашам – сè уште ли веруваш во операцијата „Сонда“?

ФАРОС: Какво значење има тоа за тебе? Никакво. Нè уништуваш, должни сме да се браниме. Сите, и јас.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И оние петмина мислеа дека ќе се одбранат. Но, сепак можеш да се спасиш. Откажи се од операцијата „Сонда“. Биди со мене.

ФАРОС: Запомни, останувам твој непријател. Јас, и другите двајца – Штурмшнајдер и Кен Лугоси. Мораме да те уништиме и ќе го сториме тоа.

Тимотеј Коперник се обидува да отвори некаква врата зад себе. Не може. Куката е заклучена.

Фарос го крева краткиот меч и со силен замав го фрла како копје, вешто и брзо.

ФАРОС: Умри, ти, губре...

Мечот се забодува во вратата крај самата глава на Тимотеј. Овој го истргнува и поаѓа кон Фарос.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Реков, само еден ќе остане од нас. Сега знаеш кој.

Фарос е преплашен, бега.

Тимотеј Коперник, сега во ролја на гони-

тел, трча по него со краткиот меч в рака.

х

И пак трка на двајцата по пусти улици.

х

Фарос е побрз. Стасува до пристан на којшто се врзани чамци и глисери. Фарос скока во чамецот со кабина. Го одврзува јажето со кое чамецот е врзан за док. Кога го пали моторот во чамецот, скока и Тимотеј Коперник.

Фарос го пушта кормилото и се врти кон гонителот. Тимотеј Коперник полека му се доближува.

ФАРОС: И мене сакаш да ме уништиш? Зошто? Можеби и ќе се откажев од операцијата „Сонда“.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не ти верувам, Фаросе. Ќе те убијам.

х

Чамецот, без кормилар, се врти во круг.

х

Во далечина зад слаба магла, се насира

брод, товарен или рибарски, и се огласува со сирена.

х

Во последен миг Фарос ја заграпчува кај глуждот кренатата рака со меч. Се борат со збивање. Сега се клопче на неголемата палуба – само еден може да биде победник во двобојот.

х

Чаецот сè уште се движи во круг, оставајќи во водата зад себе бела пенлива трага.

х

Задгробниците се борат.

х

Кон патеката што ја опишува чаецот се движи бродот. Не е далеку. Бродска сирена, густо скоро панично. Судирот како да е неизбежен.

х

Во еден миг, ослободувајќи ја раката, Тимотеј Коперник го забуцува краткиот меч во

градите на Фарос. Шибнува црн млаз.

Чамецот и бродот се разминуваат само за малку. Тимотеј Коперник го крева шестиот уништен задгробник и го фрла во водата на која полека се смирува разбранетоста. Се враќа кон кормилото.

Х

Чамецот, само со Тимотеј Коперник, се враќа кон брегот, кон пристанот на кој лежеше пред тоа.

17. СЕ ГОТВИ СТАПИЦА

Штурмшнајдер е во билијарска сала, сам, замислен или занесен во сопствената игра со штека и топки. Тишина, само удари на топките. Од дното на салата се доближува Кен Лугоси, монден со цвет во реверот, и самиот некако замислен, збунет.

КЕН ЛУГОСИ: Нема ли никакви вести од братот Карпантие?

ШТУРМШНАЈДЕР: Ни од него, ни од малиот Фарос. (Сè уште игра): Бездруго еден од нив ќе се јави. Ќе чекаме.

КЕН ЛУГОСИ (зад него): Се плашам. Доколку се пресметале со предавникот на операцијата „Сонда“, ќе беа овде или ќе ни се јавеа.

ШТУРМШНАЈДЕР: Двајца се. И посилни се од него.

КЕН ЛУГОСИ: Но Тимотеј Коперник е преитар. Можел и да ги надмудри. И нас двајца. Претчувствувам дека нешто им се случило и дека сега опасноста се надвива над нас, над тебе, брате Штурмшнајдер, и кај мене.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ќе чекаме – реков. Продолжува да бара карамболи.

Х

Часовникот на ѕидот во билијарската сала покажува дека изминале неколку часови.

Сега не само Кен Лугоси туку и Штурмшнајдер е нервозен и некако престарен. Го вади моноколот и го брише и пак го враќа на око. Другиот се движи како во самица – пет чекори напред, пет чекори по свртувањето. Застанува.

КЕН ЛУГОСИ (нервозно, со страв): Ги нема... Ги уништил.

ШТУРМШНАЈДЕР: Значи?... Проклет Тимотеј Коперник... Не можеме да го чекаме својот ред, мораме нешто да сториме, и тоа веднаш, што поскоро.

КЕН ЛУГОСИ: Но што? Не знаеме каде е. Знае дека е откриен, ќе се крие и ќе го чека својот миг.

ШТУРМШНАЈДЕР: Не верувам дека ќе се крие. Тој ќе сака, сигурен сум, да се сретне со нас, со тебе и со мене, двапати. Можеби нè демне и чека да се поделиме.

КЕН ЛУГОСИ: Има начин да го надиграме. Зошто ние да не го побараме?

ШТУРМШНАЈДЕР: Ќе го сториме тоа. Остана ли нешто од динамитот со кој ја уривавме браната?

КЕН ЛУГОСИ: Еден сандак. Планиравме да го доставиме во Парламентот. Каква ти е идејата?

ШТУРМШНАЈДЕР: Ќе ја чуеш. (го зема палтото од закачалката). Ајде, ќе ти објаснам патем. Не смееме да чекаме да не изненади овде. Ќе му приготвиме клопка. Се сеќаваш, Карпантие, преку малиот Фарос, нè извести пред ова дека со некоја Гертруда-Геа се сретнал, ја извлекол од локалот на Романовскиј-Пелцов...

Се оддалечуваат. Разговорот се кине.

18. ДЕМОНСТРАЦИЈА, ХОТЕЛ

Утро, улица. Демонстрација на свештеници со транспаренти: „Бараме нова Влада“, „Долу теророт врз свештени лица“, „Црквата е неприкосновена“.

Еден од свештениците што неодамна беа ловени од полицијата држи говор, запален е, без контрола во движењата.

ГОВОРНИКОТ: Досегашната Влада, онаа што толку често ја споменувавме на богослужбите, онаа за која со приврзаност еднаш гласавме, ја изневери нашата доверба, и не само нашата, на целата нација. Без секакви причини, минатата недела, на најгруб начин, ние, свештениците, бевме подложени на срам и терор. Нè ловеа и, без објаснување, нè затвораа. Никогаш и нигде ништо слично не се случило. Тој срамен лов на Владата, во кој ги доживеавме сите можни понижувања, како да сме група злосторници, мафија, не може и не смее да остане неказнет. Не само таа Влада, без секакво чувство на одговорност, што треба да падне, туку, здружени во барањата, должни сме да заземеме свои места насекаде – во министерствата, во Пар-

ламентот, во градските совети. Бевме предизвикани и ќе се бориме со сите сили, до победа, до остварување на сите наши права, бескомпромисно и здружено, со поддршка на верниците...

Полн свештеник со брзање се доближува до говорникот, отвора весник и покажува кон некој текст.

СВЕШТЕНИКОТ: Утрено издание. Претседателот кој заповеда да не апсат се убил ноќеска во својот стан.

ГОВОРНИКОТ: Ќе се помолам за неговата душа. (Кон толпата, гласно и пак со жар): Светата столица, таа моќна божја сила, е запозната со нашите барања во девет точки. Прво: Нова влада во која ќе биде наш претставник, а по можност и двајца. Второ: Дел на одговорноста бездруго дели и Парламентот. Затоа предлагам...

Низ толпата минува Тимотеј Коперник и се оддалечува. Гласот на говорникот останува зад него.

Х

Тимотеј доаѓа до хотелот во кој ноќта отседна Гертруда-Геа.

Влегува и застанува пред сонливиот портир.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ноќва кај вас отседна една млада дама по моја препорака.

ПОРТИРОТ: Нејзиното име, молам.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Гертруда-Геа.

Портирот го прегледува списокот на гостите, мрдајќи ги усните нечујно. Го наоѓа името.

ПОРТИРОТ: Гертруда-Геа... Презиме – Романовскиј-Пелцов.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (изненадено): повторете, рековте ли...

ПОРТИРОТ: Романовскиј-Пелцов. Се врти кон обесените клучови зад себе): Соба двесте и седумнаесет. Жалам, господине. Гостинката е излезна.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Оставила ли некаква порака за мене, за Тимотеј Коперник, писмо или што и да било?

ПОРТИРОТ: Жалам, господине Коперник. Нема никаква порака. Мошне жалам. Не ја видов кога излегла.

19. ПОРАКА

Гробишта, оние познати, средени и чисти, какви што му прилегаат на голем град. Ноќ, месечина.

Тимотеј Коперник се движи меѓу гробови и споменици. Сега е пред некогашната своја гробница во која еднаш писмоносецот му донесе телеграма. Претпазлив е, знае дека преостанатите двајца задгробници ќе го бараат и ќе се обидат да го уништат.

Нигде никого, тишина.

Во цепотинката, помеѓу дабовата врата со изрезбарени ангелчиња и рамката, лежи парче хартија. Го зема и го доближува до очи.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (чита): Биди утре попладне во коцкарницата „Нимфа со рибја глава“. Неодложно, важно е. Гертруда-Геа, секогаш твоја.

Размислува. Потоа, претпазливо, се враќа назад и се оддалечува.

Зад него неподвижност, гробови и мртви сенки.

20. ВО „НИМФА СО РИБЈА ГЛАВА“

Тимотеј Коперник е во луксузна монденска коцкарница со скапоцени килими, полилеи, слики. Шаренолик свет, главно мондени, стари и млади, секакви, сомнамбули и отугени, повеќе призрачни отколку оние, задгробниците, каков што е и Тимотеј Коперник.

Крај третиот рулет догледува еден од преостанатите заговорници. Пред да смисли како да се однесе, му приоѓа Гертруда-Геа.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Си оставил порака кај портирот во хотелот да те чекам овде. Еве сум, дојдов.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Јас – порака. Сигурна ли си?

Таа вади од торбата парче хартија и чита.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Биди утре попладне во коцкарницата „Нимфа со рибја глава“. Неодложно, важно е. Тимотеј Коперник, секогаш твој...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Стапица... (замислено): Или и ти...

ГЕРТРУДА-ГЕА: Што и јас? Објасни ми.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Подоцна. Таа порака не сум ти ја оставил. Таква порака од

твое име имам и јас. Во опасност сме. Поста-
вена ни е стапица.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Можеме да се извлече-
ме. Имам надвор „рента-кар“. Брза кола...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: За мене е до-
цна. Извлечи се ти.

Им приоѓа Кен Лугеси, насмеан и крајно
љубезен. Како да е зарадуван од средбата со
Тимотеј Коперник.

Кен Лугеси (срдечно): Среќен сум што
те гледам, брате Тимотеј Коперник. Дамава
е моја познајница од ноќва. Гледам, се позна-
вате.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не многу. Ти
ми остави порака?

КЕН ЛУГОСИ: Не знам ништо за таква
порака. А точно е, те барав. Можеш и дамава
да ја поведеш. Ќе одиме на одредено место.
Дел на „Сонда“, разбираш?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Без мене. Не сум љу-
бопитна за тоа одредено место. Ќе се вратам
со задоволство кај рулетот.

КЕН ЛУГОСИ: Добро. Се надевам дека
ќе се сретнеме наскоро. Догледање. Одиме,
брате Тимотеј Коперник, нè чека работа за
која сме се обврзале.

21. СТАПИЦА

Тимотеј Коперник и Кен Лугоси се во луксузна кола. Молчат на предното седиште. Тивка музика на радиото.

КЕН ЛУГОСИ (по молчењето): Прекрасна музика. Претпоставував дека ја препознаваш симфонијата на големиот Шуберт. Совршен е.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не знаев дека сакаш музика.

КЕН ЛУГОСИ: Зошто не би ја сакал? По двобојот во она време, сè уште ја носам лузната на гради, ме погреба со музика. Бев богат, ми прилегаше музика.

х

Колата го напушта градот. Сега се на широк пат со коли во обата правца.

х

Во колата.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Каде ме водиш и со која цел?

КЕН ЛУГОСИ: Па ќе можеш ли да погодиш? И не поставувај прашања. Смислувај

одговори. Овде ние прашуваме. Само ние.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Вие?.. А сам си во колава.

КЕН ЛУГОСИ (се смее и покажува зад себе со палец): Не би рекол, брате Тимотеј Коперник.

Тимотеј Коперник се свртува. Зад него во задното седиште седи Штурмшнајдер со скратена двоцевка в раце. Студен е, со монолог.

ШТУРМШНАЈДЕР: Како што гледаш, доколку те радува да се видиш со стари пријатели, Кен Лугоси не е сам. Раскажувај... Шестмина нели? (набројува): Конрад, Инокентије, Захарија, Романовскиј-Пелцов, Карпантие и, последниот, Фарос... Честитам. Но останавме двајца. Некој можеше да биде поитар и од тебе. Такви се најдоа – ние, предавнику, последните двајца.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Знаете, нема што да кажувам.

КЕН ЛУГОСИ: Има, мошне многу има. Зошто го стори тоа, исповедај се и без измами.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не бевте при себе, со вас и јас, кога, пред два века, се за-

колнавте дека ќе го уништите светот доколку не се измени. И не ќе можевте. Долго ќе траеше според планот на Операцијата „Сонда“. Предолго, без краен резултат. Тоа е сè што можам да ви кажам, ништо друго.

ШТУРМШНАЈДЕР: Не е сè гулапче. Ти беше заколнат дека ќе си му верен на Задгробниот ред. Не мина од тогаш многу време, само два века, за да заборавиш.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Бев жив и бев пијан. Не знаев во што се колнам. Мојот кум Конрад, бескраен лудак, ме вовлече во ова. И вас со мене.

ШТУРМШНАЈДЕР: Не обвинувај никого. Сакаме и бевме доброволци. Ќе те прашам нешто. Се надевам со право и не попусто дека барем сега ќе бидеш искрен.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе се обидам. Те слушам.

ШТУРМШНАЈДЕР: Знаам дека си од Балканскиот Полуостров – Словен, Илир, така нешто. Можеби Грк. Кажи ми што беше кога беше жив, одамна, пред ова.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не ќе ми веруваш... Во првиот живот бев ловец на вампири. Наследен занает од татко и дедо, од

длабочината на лозата Коперник. Исконска страст, ништо друго и ништо повеќе од страст.

КЕН ЛУГОСИ (свирнува): Ловец на вампири! Бесмислица. И тие, Балканците, ти веруваа?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Зошто не? Ми веруваа и плаќаа. Уживаа во моите претстави. Вносно суеверие, тоа е.

ШТУРМШНАЈДЕР: И тој занает, колку што знаеме, го обнови и сега... Брате Кен Лугоси, сврти по споредниов пат. Знаеме сè што сакавме да знаеме.

КЕН ЛУГОСИ: И повеќе. Соочени сме со измамник и со лудак, опасен лудак. И злосторник на својот род, задгробнички. (Бесно): За таквите никаква смрт не е достатна казна.

Х

Колата свртува по пат, секако одамна напуштен.

Се оддалечува со облак прав зад себе. Уште една кола свртува по тој пат и се губи во развиорен прав.

Автопатот останува далеку.

22. ВТОРАТА СМРТ НА ЛУГОСИ

Во првата кола со тројцата задгробници.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ќе ти раскажам нешто, Тимотеј Коперник, пред да ти пресудиме. Ќе ти раскажам искрено. Сум минал свет, неколку континенти. Еден таков ловец на вампири сретнав во еден арапски град. Измамник, се разбира. Стрелал ноќе во сенки и ги повикувал луѓето да ја видат крвта на вампирот. Додека не го открија. Тој најпрвин кришум истурал на одредено место животинска крв или боја, потоа стрелал во празно. Го зграпчија и... (Се насмевнува). Што мислиш, Тимотеј Коперник?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Чекам да ми кажеш.

ШТУРМШНАЈДЕР: Жив го запалија, весела игра, нема што.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе ме запали-те?

КЕН ЛУГОСИ: Немаме таква намера. Има и нешто што е посигурно од огнот. Почекај, ќе видиш. Не ти се брза, нели?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Малку. Ќе ја совладам некако љубопитноста и ќе почекам.

КЕН ЛУГОСИ: Дотолку подобро за тебе. Имаш уште време да сознаеш што те чека и да се морничавиш. Кажи – Гертруда-Геа ти беше сојузник?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не замешувајте ја во ова. Таа ништо не знае, ни за вас ни за мене. Ни за Операцијата „Сонда“.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ние не ти веруваме. И не ќе ја заштитиш. Утре и нејзе ја чека истото.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Зошто? Таа е случајно познанство.

КЕН ЛУГОСИ: Ќе се заколнеш? Попусто. Една клетва, онаа од пред два века, ти беше лажна. За неа нема прошка. И за никого на овој свет, ловецу на вампири. Најмалку за тебе. Светот, предавнику – тоа го знаеш веќе – ќе им припаѓа на жртвите... А едно ми е жал, можевме да бидеме Влада од деветмина. (Воздишка). Влада на мртвите.

ШТУРМШНАЈДЕР: И двајца ќе бидеме Влада, или – којзнае? – тројца. (Се клешти сурово): Жена министер, онаа, твојата. Што мислиш ќе нè прифати ли Гертруда-Геа, ќе се придружи ли кон Операцијата „Сонда“?

Тимотеј Коперник молчи беспомошен.

Понатамошното докажување дека Гертруда-Геа не е негов сојузник во уништувањето на задгробниците и безнадежно.

КЕН ЛУГОСИ: Мислиш...

ШТУРМШНАЈДЕР (со нескриено задоволство): Тоа го мислиш. Како мртва, како дел од вечно спокојство, на онаа иднина заради која тогаш се заколнавме.

х

Штурмшнајдер и Кен Лугоси го изнесуваат Тимотеј Коперник од колата. Најпрвин излегува Штурмшнајдер и стои надвор со скратената двоцевка в раце, по него Тимотеј, на крај и Кен Лугоси.

Местото е осамено, најверојатно напуштен рудник со некакви остатоци од барака и со расфрлани вагонетки.

ШТУРМШНАЈДЕР (кон Кен Лугоси): Врзи го. Го држам на нишан.

Кен Лугоси го отвора багажникот и вади јаже. Му приоѓа на Тимотеј Коперник зад чиј грб стои Штурмшнајдер.

КЕН ЛУГОСИ: Сврти се и дај ги рацете зад грб. Побрзо, не двоуми се.

Тимотеј Коперник е присилен да го послу-

ша и ги постава рацете зад грб. Под око погледнува во Штурмшнајдер но овој, крајно претпазлив, му ја држи пушката пред лице. За време на врзувањето разговор.

КЕН ЛУГОСИ: Ова е голем миг во мојот втор живот. Ги одмаздува, и ти со мене, брате Штурмшнајдер, нашите браќа од Задгробниот ред. Останавме, нема веќе од чија рака да гинеме... А можеше да биде со нас, наш и вечен, речиси недопирлив од живите.

ШТУРМШНАЈДЕР: Не сожалувај го. Тоа не е во нашата природа.

КЕН ЛУГОСИ: Не, не се работи за сожалување. Поаѓам од можна претпоставка дека можевме да бидеме сите заедно, деветмина. Што мислиш ти, Тимотеј Коперник?

Овој молчи.

ШТУРМШНАЈДЕР (му ја доближува цевката до уста): Слушна што те праша. Одговори.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Двајца сте и немоќни ќе сте. Едниот ќе е водач на другиот – можеби ти, Штурмшнајдер. Тогаш Кен Лугоси ќе е само твој слуга. Како што бевте до вчера сите, до еден, слуги на Конрад. А кој беше и каков беше тој наш Конрад? Ќе ти

кажам. Лудак понекогаш уверен дека е глас и волја на привидението, понекогаш, во некоја своја луцида интервала, моќник во хипнозата чии медиуми бевте сите, и јас со вас. Му бевте подредени понизни слуги. Сите. Нашата игра беше господар и слуга. Таа игра ќе продолжи и со нас. едниот ќе е слуга.

ШТУРМШНАЈДЕР: Гледам, се обидувааш со итроштина да предизвикаш раскол меѓу нас. Смешен си, луд и смешен. Нема водач и нема слуга. Исто сме, рицари на Задгробниот ред. (кон Кен Лугоси): Нозете.

КЕН ЛУГОСИ (му ги врзал рацете на Тимотеј Коперник): Легни ничкум, со лице кон земјата.

Тимотеј послушува. Кен Лугоси му ги врзува нозете, сега е неподвижен. Кен Лугоси оди до отворениот багажник на колата и вади сандак од средна големина.

КЕН ЛУГОСИ: Сигурен сум дека не знаеш што е ова. Ќе ти помогнам – динамит.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сеедно ми е како ќе умрам, вака или како некој, одамна, од арапски оган. Жал ми е едно, што не ве начекав и вас двајца како другите.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ќе поставиме долг

фитил. Ќе имаш цела минута да мислиш како и зошто не си нè нашол.

Вади од џеб клопче и го фрла пред Кен Лугоси.

ШТУРМШНАЈДЕР: Провлечи го едниот крај во сандакот.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Значи сепак слуга.

Кен Лугоси прашално погледнува во Штурмшнајдер. Смуртен е.

КЕН ЛУГОСИ: Зошто ми заповедаш, не можеш ли ти да го сториш тоа?

ШТУРМШНАЈДЕР: Не ли е сеедно кој ќе го стори тоа? (ја остава пушката на земја): Тргни се, можам и самиот.

Го спровира фитилот во сандакот и се исправа. Се оддалечува со другиот крај на фитилот.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Биди слуга или земи ја пушката и стрелај. Никој потоа не ќе ти заповеда. Никој, најмалку ваков еден.

КЕН ЛУГОСИ: Замолкни.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тој те потчинил, беден слуго. Но, сеедно ми е. Ти утре ќе се каеш.

Кен Лугоси како да се колеба, како да би го послушал Тимотеј Коперник. Но наеднаш се слуша брмчење на кола. Се сврти изненаден, заборавајќи го советот на Тимотеј Коперник.

Со страшна брзина во која не се распознава возачот доаѓа кола и ја заобиколува другата паркирана на стариот пат. Со сета силина удира во изненадениот Штурмшнајдер во мигот кога тој го запалил фитилот. Тркалата на колата со непознат возач минуваат преку седмиот задгробник.

Самиот ја зграпчува пушката и ја крева кон колата, која сега, правејќи круг, се враќа.

Фитилот гори, се намалува, прскаат искри.

Кен Лугоси стрела кон колата. Двапати. Предното стакло се распрснува и само за миг може да се види дека во колата е Гертруда-Геа. Пушката сега е празна. Кен Лугоси ја фрла и бега. Колата го следи. Таа нерамноправна борба не трае долго.

И преку осмиот задгробник минуваат тркалата.

Колата се враќа и со предното тркало ги покрива искрите на скоро сосема скратениот

фитил. Гертруда-Геа го отвора прозорецот и се ведне кон Тимотеј Коперник.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тие гинат само од задгробник, живите не ги убиваат. Бегај, додека е време.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Но тие сепак се мртви, безнадежно и за секогаш. Погледни.

Тимотеј Коперник, ничкум залепен за земја, се обидува да види што станало со Кен Лугоси и Штурмшнајдер. Сега веќе сфаќа...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И ти си една од нив, задгробник.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Од вас, поточно, брате Тимотеј. Гробница Ге-еР-Пе, парцела девет, лево, втора патека.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Гертруда Романовскиј-Пелцов...

ГЕРТРУДА-ГЕА: Точно. Тој ми беше маж пред два века. Премлада бев за да знам за кого се мажам. Сеедно, сето тоа сега ништо не значи и останува длабоко минато.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Одврзи ме.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Ти веќе немаш цел. Или, утре, и мене ќе ме бараш, ќе ме ловиш како што ги ловеше и другиве?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не, оди си. Не

можам да останам вака врзан. Помогни ми.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Збогум, Тимотеј Коперник. Ни јас веќе немам никаква цел.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не оставај ме...

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не понижувај се, тоа не личи на тебе... Збогум.

И завршувајќи го разговорот, студена како никогаш пред тоа, Гертруда-Геа го вклучува моторот на колата. Поаѓа.

Зад неа се крева густ прав.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (останува беспомошен): Проклети задгробници. Никогаш не можеш да им веруваш.

ШТУРМШНАЈДЕР (глас): Сигурен ли си?

Тимотеј Коперник ја накривува главата за да види од кај доаѓа гласот. Штурмшнајдер се влече од мака кон него.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не си мртов.

ШТУРМШНАЈДЕР: Таа змија ми ги смачка само нозете... И за нас има некаква правда... Се влечам, доаѓам кон тебе...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Одврзи ме. Ќе се обидеме заедно да се спасиме.

ШТУРМШНАЈДЕР: Доаѓам кон тебе, Тимотеј. Динамитот чека. Заедно ќе летаме во воздух.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Од мојата смрт не ќе имаш ништо. Како ни јас од твојата. (Меѓутоа, со напор се обидува да ги одврзе рацете): Размисли, Штурмшнајдер. Зошто би гинеле? Секој понатамошен судир меѓу нас е бесмислен. Ти нудам пријателство.

ШТУРМШНАЈДЕР: Нема меѓу нас пријателство. Јас морам да те уништам.

Обајцата се во напор – Штурмшнајдер да се довлече до целта, бавен, сличен на гасеница, Тимотеј Коперник да се ослободи од јажето. Лицата на обајцата се искривоколчени, ни еден од нив не знае кој ќе е победникот.

Штурмшнајдер некако се довлекол. Легнат на гради вади од џеб запалка и ја подава раката кон сандакот со динамит.

Тимотеј, во последен миг, иако врзан, ги собира нозете и ги отфрла, удирајќи ја Штурмшнајдеровата рака. Запалката паѓа подалеку. Штурмшнајдерот пак мора да лази до не и го прави тоа.

И Тимотеј Коперник е во непрежение. Сè уште се надева дека ќе се ослободи.

Се ослободува во овој миг кога Штурмшнајдер се доближил до запалката, само рацете. Седнат, ги ослободува и нозете. Се испра-

ва. Кон него пак лази Штурмшнајдер.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Нема да те убијам, Штурмшнајдер. Стори го тоа сам кога ќе стасаш до динамитов и кога јас ќе бидам далеку. Напред, маратонецу. Издржи.

Се ведне и го крева сандакот со динамит. Го однесува далеку. Погледнува уште еднаш кон осмиот задгробник и се оддалечува.

х

Штурмшнајдер сè уште лази кон сандакот.

х

Тимотеј Коперник е веќе далеку кога се слушнува експлозија. Најпосле Штурмшнајдер се доближил до сандакот со динамит.

х

Во далечина експлозија.

23. ЕПИЛОГ

Ден, сонце, познатите гробишта.

Двајца гробари или скитници, дрипави никаквеци со весели муцки, брадосани, мрзливи, подгреани од вино, седат в сенка на дрво при самиот влез на гробиштата. Секако разговор меѓу нив може да биде празно и глупаво натевање но, ете, тие мислат дека се занимливи еден за друг. Гласна смеа.

ПРВИОТ: ... Чекај, не е само тоа. Се сеќаваш ли како го насамарив наредникот Дорго? (Другиот ја занишува главата). Што, не сум ти раскажувал или само си заборавил? (Отпива голтка и му го подава шишето на другиот). Го наоѓам јас него во бифе и му велеам – Ако погодиш што сум нашол, ќе те честам. А тој – Со што ќе платиш, со – вошки? Само ти погодувај, пак велеам јас. Не сум овде да погодувам, се разбесни најпосле. Што си нашол? Мајмун, му велеам јас. А тој – каде е? Овде, се смеам. Разговарам со него...

ВТОРИОТ: После те подбра и те остави со него...

ПРВИОТ: Па што? Важно е да се насмееш. Смеешето ти е благодет, уживање. А сум

ти раскажувал ли...

ВТОРИОТ: Си ми раскажувал. (Пије, ја брише устата со ракав.) Сè си ми раскажувал. Се повторуваш, се вртиш в круг.

ПРВИОТ: Па што? Како животот да не е вртење в круг. Сепак ќе ти раскажам, не е здодевно...

ВТОРИОТ: Ако си љубопитен, ќе ти кажам со задоволство. Ми здодеа да слушам сè исто. Како јас да не сум имал преживелици. Сум имал, и тоа повеќе од тебе. А молчам, не сакам да си ја откривам душата.

ПРВИОТ: Ако имаш нешто да раскажеш, раскажувај. Имам време ќе те слушам. Но јас сакав да ти раскажам нешто поинакво, љубовно.

Молкнува. Крај нив минува жена во црно; Гертруда-Геа.

ПРВИОТ: Вдовица. Ќе поплаче над гробот на својот мил, вечно непрежален, сакан покојник.

ВТОРИОТ: Не кажувај ми дека ја знаеш.

ПРВИОТ: Ами што? Ја знам како што те знам тебе. Поточно, ги знам таквите. Плачат, после се мажат за првиот што ќе го сретнат и – збогум! Заборавиле дека биле вдовици.

ВТОРИОТ: Не тропај, жити ова вино што го пијам. Светов им припаѓа на живите и – крај. Мртвите си се мртви. А ти, штом таквите се мажат за првиот што ќе го сретнат, обиди се, пријди ѝ... Госпоѓо, кандидат сум за ваш сопруг.

ПРВИОТ: Како тоа – пријди ѝ?

ВТОРИОТ: Мошне просто. Изгледаш како принц преоблечен во скитник. Таквите како тебе ти привлекуваат жените.

Првиот го позема шишето и го доближува до устата, но не пие, некако се вкочанува. Се мачи да проговори. Најпоследно...

ПРВИОТ: Еј, види ли? Та се распливна.

ВТОРИОТ (презриво): „Се распливна“. Со она што не веруваш ни ноќе, ти сакаш да ме исплашиш среде бел ден. Кажи ми зошто си идиот, зошто веруваш во задгробници?

ПРВИОТ: Ти велам, се распливна. Со свои очи го видов. Чекореше крај гробницата и наеднаш ја снема.

ВТОРИОТ: Будала си. Дај го шишето, ќе си одам. Си имам јас и поумна работа.

ПРВИОТ: Ама не лути се, јас тебе и не те навредувам ниту некогаш тоа би го сторил. Дремеш и не гледаш. Кога ти велам дека таа,

вдовицата, се распливна како модар чад, ќе ми веруваш дека е така.

ВТОРИОТ (со очи кон небото, актерски): Господи и пресвета Богородице! Осуден ли сум, заради грев што не ми е познат, да трпам секакви никаквеци со мозок на полв, на верверица? (кон првиот): Кога ќе посакаш да молиш најди си друг некој будала како тебе.

ПРВИОТ: Јас будала... Но јас...

Нема мисла, се засркнува од навреда и возбуда, но не би удрил, другиот е посилен. Седи нерешително.

Вториот го зема шишето и станува. Си оди. Другиот со мака се исправа на нозе и најрешително поаѓа до првиот. Оној што го зеде шишето се поткрева на прсти пред една гробница и со мака чита.

ВТОРИОТ: Гертруда-Геа Романовскиј-Пелцов. Види – била мажена за двајца!

Си оди.

ПРВИОТ (забрзувајќи по него): Почекај ме. Не можеш туку така да го земеш виното и да ме оставиш (Потивко, за себе): Сум видел јас такви како тебе. На малиов прст не ми се дораснати... (Гласно, со повик): Еј,

Палома, сум ти раскажувал ли како еднаш го насамарив наредниот Дорго? Застани, ќе ти раскажам...

Х

Ноќ, истите гробишта, истата гробница. Оној писмоносец што еднаш го будеше Тимотеј Коперник доаѓа до гробницата и бара по торбата.

ПИСМОНОСЕЦОТ: Гертруда-Геа Романовскиј-Пелцов. Парцела девет, лево. Втора патека. Телеграма!

Тишина, исчекување.

ПИСМОНОСЕЦОТ: Телеграма!

ЖЕНСКИ ГЛАС: Слушам. Читај.

ПИСМОНОСЕЦОТ: „Некако се извлеков. Вечерва ќе те посетам. Чекај ме. Тимотеј“ ... Тоа е сè.

ЖЕНСКИ ГЛАС: Примено, благодарам.

ПИСМОНОСЕЦОТ (за себе): Каков беден реон ми е даден. Трчаш да си ја извршиш должноста, просто гинеш, а тие, божем ќе ги изедеш, не се појавуваат. Само – Читај. Е, на... Другпат самите тие ќе читаат.

ЖЕНСКИ ГЛАС: Се заблагодарив – примено. Има ли уште нешто?

ПИСМОНОСЕЦОТ: Нема, за вас друга пошта нема.

ЖЕНСКИ ГЛАС: Збогум.

ПИСМОНОСЕЦОТ (крајно тивко и налутено): Се кријат. Како да ќе ги изедеш. Ќе издржам, пензијата не е далеку.

Се оддалечува на бициклот.

Зад него остануваат гробници и тишина.

Писмоносецот на бициклот се губи во темницата.

Од гробницата се слушаат гласови.

ВТОР ЖЕНСКИ ГЛАС: Гертруда... (исчекување.) Геа, ме слушаш ли? Кој беше тоа?

ЖЕНСКИ ГЛАС: Ноќва чекам гостин, тетко? Имаме ли цвеќе?

ВТОР ЖЕНСКИ ГЛАС: Господи! Оваа дете сè уште се надева дека ќе стане актерка... Оф, тие деца, тие деца! Во мое време тоа го немаше.

Х

Внатрешност на гробница најверојатно: голи мраморни плочи, на нив телефон. Панично свонење, долго. Се подава рака со прстен на којшто светка зелен камен и ја зема

слушалката. Се слуша глас, непознат длабок:

ОД СЛУШАЛКАТА: „Минаа два века. Време е. Станувај. Еден од нас е одвишен.“

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (глас): Уф, пак ли?

ГЕРТРУДА-ГЕА (глас): Некој те бара? Кој е?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе ти објаснам утре. Спиј, остави ме да размислам.

Раката со прстен на кој светка зелен камен ја враќа телефонската слушалка на лежиштето.

Тишина.

Х

Во полициска станица кон дежурниот долго се влече на патерици некој во лита облека. Тоа е Штурмшнајдер. Минува крај клупа на која седат неколку ситни крадци застанува пред полицаец кој е наведнат над некакви акти.

ШТУРМШНАЈДЕР: Дојдов да пријавам убиство.

ПОЛИЦАЕЦОТ: Кој е убиен?

ШТУРМШНАЈДЕР: Јас.

ПОЛИЦАЕЦОТ: Вие?!... Се шегувате?

ШТУРМШНАЈДЕР: Над мене е извршен злостор. Убијците се Тимотеј Коперник и Гертруда-Геа.

ПОЛИЦАЕЦОТ: Не знам како да ве сфатам. Но вие сте жив, разговарате со мене.

ШТУРМШНАЈДЕР: За нив не сум жив. Мислам дека ме разнесе динамит.

Недалеку од дежурниот седи друг полицаец и го следи разговорот. Кришум го допира своето чело со прст, во смисла – тој е луд. Дежурниот климнува со глава и сам верувајќи дека посетителот е навистина луд.

ШТУРМШНАЈДЕР: Ја сакате ли адресата на едниот убиец, на Тимотеј Коперник?

ПОЛИЦАЕЦОТ: Секако. Ќе ја запишам.

ШТУРМШНАЈДЕР: Парцела триесет и два, шеста патека, гробница девет. Тој ќе ме гони и натаму, а не сум во состојба да се бранам. Ќе ми помогнете?

Другиот полицаец му приоѓа на Штурмшнајдер и благо, со такт, уверен дека тој е луд, го советува:

ВТОР ПОЛИЦАЕЦ: Сега одете си. Ќе сториме сè што можеме.

ШТУРМШНАЈДЕР: Сè што можете да сторите е да го фатите. И да ме повикате да

го... Знаете, ние гинеме само од своја рака, задгробничка. Ќе ве посетам пак.

Штурмшнајдер се оддалечува.

Полицајците сожаливо гледаат по него.

Штурмшнајдер е веќе на улица.

Од една соба во полициската станица излегува Тимотеј Коперник. На кошула е, со „кобра“ под мишка, личи на човек кој достатно работи за да мисли како е облечен.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што е, што се случило?

ПРВИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Како и секој ден, пак еден со опсесија за убиство, шефе.

ВТОРИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Параноја. А кон сето тоа и сакат, на патерици.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што бараше.

ПРВИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Не го разбрав, а и не се обидував да го разберам. Навистина луд. Го споменуваше и вашето име. И некакви гробници, парцели, патеки.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Секакви има. Доколку се појави уште еднаш задржете го, приведете го кај мене. Кој знае, може да е опасен.

ВТОРИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Зар таков, сакат?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Должни сме да ја сознаеме вистината. Нека се направи фоторобот по ваш опис.

ПРВИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Ако дојде, ќе го задржиме шефе. Или да ги известиме нашите дежурни коли да го пронајдат?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не, ќе го најдат веќе. Најдобро ќе е тоа да го сторам сам. (Гледа кон оние на клупите). Што е со оние?

ПРВИОТ ПОЛИЦАЕЦ: Стари познајници. Пак улично насилство, тепачка.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Пуштете ги, безопасни се. Немам време за нив. Не заборавете – фоторобот.

Се враќа во својата канцеларија. Зема телефонска слушалка и го врти бројчаникот. Потоа...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тој, Штурмшнајдер, виден е во градов. Варди се и чувај го малиот Тим. Ќе се обидам да го пронајдам, доколку е тој.

24. ПО СЕТО ТОА

Салон на детска конфекција. Продавачката приоѓа до колеблив посетител со зелен камен на десната рака. Љубезна е, услужна.

ПРОДАВАЧКАТА: Со што можам да ве услужам, господине?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Би сакал облека за бебе, едномесечниче. Машко.

ПРОДАВАЧКАТА: Памук, полна – што ќе повелете?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Нешто потопло. Живееме во ужасно студен крај.

ПРОДАВАЧКАТА: Со задоволство ќе ве услужам. Децата се иднина. (И почнува, незапирлива е): Се надевам дека и вие и госпоѓата, младата мајка, ќе бидете задоволни од нашата услуга. Конфекцијата „Донг-Данг“ ги освои светските пазари, во нејзини пелени и Ескимите ги повиваат бебињата. Ќе ви кажам, во доверба, во наша конфекција израснал еден принц и две филмски ѕвезди. Просто како светов да се раѓа само поради ова што ние го нудиме и...

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (Ја прекинува): Уверен сум во сето тоа, но брзам. Во дру-

га пригода, еднаш ќе ми раскажете повеќе за принцот и за филмските ѕвезди.

Продавачката молкнува. Одат кон кукли со детска облека.

Х

Тимотеј Коперник со пакет в раце минува преку мост на кој седи просјак со шапка и патерици пред себе. Тоа е Штурмшнајдер, без моноклот и дрипав, ужасно остарен. Тимотеј Коперник е веќе крај него. Не го гледа.

ШТУРМШНАЈДЕР: Доделете ми милост, господине...

Тимотеј Коперник се трга од замисленост и не може да верува во она што го гледа.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ти? Мислев дека те разнесе динамитот.

ШТУРМШНАЈДЕР: Се предомислив. Зошто најпосле и некој од нас да не остане. (Се смее) Ќе се видиме ли некогаш? Сме биле пријатели, сме припаѓале на ист Ред.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (гледа во длабоката вода под мостот): Можеме да се видиме. Биди ноќва на истово место. Ќе дојдам по тебе.

ШТУРМШНАЈДЕР: Љубезноста твоја

ја примам како искрена и пријателска. Ти благодарам, ќе те чекам нестрпливо.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Чекај ме. Ти ветив и ќе дојдам. Отсега ќе сме само едно, пријатели. Патем: онаа ноќ ти ми се јави – „Минаа два века. Време е. Станувај. Еден од нас е одвишен“?

ШТУРМШНАЈДЕР: Јас, телефонски. Просто е шега.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Јасно. Значи, вечерва. Ќе ми раскажуваш ли за оној што го запалиле Арапи?

ШТУРМШНАЈДЕР: Задоволство ќе ми биде. Нема причина да не ти раскажувам и други преживелици.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Нестрплив сум.

ШТУРМШНАЈДЕР: Застани. Мислиш дека сум луд?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ни најмалку, што ти е?

ШТУРМШНАЈДЕР: Во полицијата ме сметаат за изместен. Смешно, нели?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Премногу смешно. Догледање.

Зачекорува, го остава сакатиот задгробник зад себе.

Штурмшнајдер итречки се клешти кон него и покажува палец стиснат помеѓу два прста, како да сфати дека Тимотеј Коперник ќе се обиде да го уништи и како да смислил нешто со што ќе го надмудри. Исклештен е со „шипинка“, останува неподвижен, чиниш стои пред фотографски апарат пред овековечување за сите времиња. Станува слика.

25. МНОГУ ПОДОЦНА

Изложбена галерија со секакви слики. Пред една (исклештен човек со патерици и машка пред себе покажува палец помеѓу два прста) стои жена со очила, кустос или такво нешто. Околу неа ученици, од десет до дваесет години, со торби, со лилихипи, незаинтересирани. Здодевно им е. Зад нив, освен учителката, само по некој возрасен љубител на уметноста.

КУСТОСКАТА: Уметноста е овековечување на одреден миг во животот. На реалистите тоа им е својствено. Се наоѓаме пред слика на која релјефно, со истражување на психологијата, а претставен човек осакатен во некоја војна, во која се борел за татковината и за вашата иднина... Ова лице (покажува кон портретот) маченичко, со длабока болка во себе, е и среќно и несреќно. Среќно што тој ѝ се оддолжил на татковината, несреќно поради секаквите закани, во прв ред еколошки, кои се надвиснуваат над светот. Тој е сакат, но хуман е...

ЕДНО ОД ДЕЦАТА: Не верувам.

Кустоската (навредено): Што не веруваш?

ДЕТЕТО: Дека бил хуман. За таков еден ми раскажуваше еднаш татко ми. Ми рече дека бил ништожник. Го проголтала рака...

КУСТОСКАТА: Ако те разбрав, татко ти бил сликар.

ДЕТЕТО: Не сте ме разбрале. Татко ми не бил сликар. Бил ловец на ништожници.

КУСТОСКАТА: Бистро си, малечко. Бистро и дрско. Таквите галеничиња како тебе не ќе научат никогаш ништо. Жалосно. Ваквите (покажува кон сликата) гинеле на секакви фронтови со надеж дека некој утре ќе им е благодарен. Навистина жално.

ДЕТЕТО: Сакав само да ви кажам што мислел стариот. Ништо друго. Сепак, ви се извинувам.

КУСТОСКАТА: Ќе молкнеш ли еднаш, мал крвопиец? Не си сам овде. Зборувам за сите, за другите што ја сакаат уметноста.

ДЕТЕТО (сега пркосно): Зборувајте. Јас сепак му верувам на татко ми и ќе му верувам. Тој знаеше... Тој мене ми раскажуваше дека...

До детето доаѓа неговата учителка и му се заканува со прст, го прекинува во зборот.

УЧИТЕЛКАТА: Не биди невоспитан,

Тим Коперник. Премал си за да знаеш сè. (Кон кустоската). Ве молам да му простите. Јас веќе ќе го казнам. Бидете љубезни и продолжете. Мошне уверливо ја толкувате уметноста, верувајте ми.

Оној на сликата токму како кон гледачите да го покажува палецот од стисната жилава и влакнеста тупаница.

КУСТОСКАТА: Благодарам. Ќе се обидам да ја објаснам сликава, поточно ликот на таа слика, од аспект на човекољубието, на принцип со кои ние, низ векови, сме се сретнувале во секојдневната борба да се живее и да се опстане, ние, вчерашни и денешни, до крај верни на животот и на уметноста, која ни подарила толку портрети, од Мона Лиза до овој голем и величенствен осакатен воин, кога таквите живееле и се бореле за еден поинаков и посреќен свет на кој му припаѓаме и...

Како да се оддалечува, зборовите ѝ стануваат нејасни и гласот, не завршувајќи ја започнатата конфузна мисла, ѝ се губи пред врева на деца што со трчаница и весело го напуштаат музејот и влегуваат во круг на сонце и во игра на гулаби.

26. ШОК

На гол ѕид, мермерен, секако дел на гробница, лежат сенки на маж и жена кои седат една наспроти друга. Тоа се Тимотеј Коперник и Гертруда-Геа. Здржани гестикулации, разговор – се слушаат само нивните гласови.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Испитот на совеста е положен, ти барем веруваш во тоа. Кога би било така и кога би можеле да бидеме безгрижни. Велиш – уништен е, нема опасност, не ќе се врати веќе Штурмшнајдер. Веруваш, со сигурност веруваш во тоа и бараш и јас да ти верувам. А дали е тој уништен, не можеме да знаеме.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Со сигурност. Потона во реката под мостот. Чекав и не се појави веќе. Го голтна дното. Мислиш дека сум се измамил. Нема причина да се плашиш, да веруваш во невозможности. Од ноќта, кога тој се удави, минаа десет години.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Десет години! Капка.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Несекаде во државава беше испратен негов фоторобот. Му нема трага. Можеш да бидеш спокојна, Геа.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не сосема. Пред не-

колку дни, по последниот дожд, видов наоколу отпечатоци од патерици. За него не е завршена операцијата „Сонда“ додека не се одмазди за седумтемина од Задгробниот ред. А знаеш ли кога ќе биде завршена таа Операција? Кога ќе нè нема нас двајца. Не заборавај, тој е опасен и за малиот Тим.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Зборуваш како тој да е тука, над нас. Соземи се и ослободи се од тој страв.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Страв можеби, но повеќе претпазливост. Штурмшнајдер не е уништен, не го голтнала реката.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Неизбежно и невратно го нема. Тоа го знам.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Не знаеш сè, Тимотеј. Пред две ноќи го видов. Од кола. Одеше сам, потоа ми се изгуби од пред очи.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Си го видела?

ГЕРТРУДА-ГЕА: Сигурна сум во тоа.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Со свои раце го фрлив од високиот мост. Сега, си го видела!... Можно ли е тоа чудо? Не сум во состојба да ја откријам тајната како можел да се спаси од длабоката вода.

ГЕРТРУДА-ГЕА: И да продреш во таа

тајна не ќе сме во помала опасност. Тој двапати се извлекува, еднаш од под тркалата и еднаш од реката.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Трипати. Верувавме дека го разнесе динамит.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Да, трипати. Како да не сме му дораснати.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Тоа се само случајности што не сме ги предвиделе, просто, во сите три случаи, тешко можеше да се верува дека ќе остане. Трагите од патериците што си ги видела, ме загрижуваат. Ќе го барам и ќе поставам наоколу обезбедување.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Стори така, Тимотеј. Најпосле, знаеш и самиот, со крајче на сознанието се сомневаше дека тој се удавил. Затоа и отиде во полиција.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Затоа, признавам. Оттаму можев полесно да дејствувам, да го најдам.

ГЕРТРУДА-ГЕА: Најди го, неодложно. Пред тој да нè најде.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: И ќе го најдам.

Двете сенки земаат од пред себе две чаши и ги допираат, како по договор од кој, со наздравица, си посакуваат среќа.

Х

Гробиштата од влезот, по ден. По патека, меѓу гробови и споменици, се оддалечува од грб човек на патерици.

Од зад спомениците излегуваат двајца полицајци и го стиснуваат меѓу себе непознатиот.

Х

Соба во полициската станица, во која е некаков шеф Тимотеј Коперник. Тој седи зад работна маса замислен. Влегува полицаец.

ПОЛИЦАЕЦОТ: Човекот со патерици го фативме и го приведовме во станицава. Сакате ли да го видите?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Со задоволство. Внесете го.

Полицаецот излегува и се враќа со оној што беше фатен на патеката на гробиштата. Тимотеј е крајно смуртен – фатениот со патерици не е оној што тој го бара. Станува од масата.

НЕПОЗНАТИОТ. Зошто ме апсите? Не сум сторил ништо.

Тимотеј Коперник му приоѓа и ја поема од него едната патерица. Ја разгледува.

Ненадејно, со удар на нога, ја отфрла од под мишка на непознатиот и втората патерица. Непознатиот останува на нозе.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Чекори!

Непознатиот е збунет и исплашен. Безпомошно гледа во подот. Полицаецот зад него го повторува зборот – Чекори! Човекот зачекорува, се движи без тешкотии.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не си сакат. Патериците ти служат за измама.

НЕПОЗНАТИОТ: Мала итроштина, господине. Ваков, на патерици, луѓето ме жалат и помалку се скржави. Што да се прави, секој се снаоѓа како што умее и колку што може, меѓу нив и јас.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК (ја разгледува едната патерица): Од каде ти се?

НЕПОЗНАТИОТ: Не паметам. Не е тешко такви да се купат дури и во старинарница. Можат и во канта за ѓубре да се најдат. Безвредни се.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не обидувај се да ме прејдеш, не ќе можеш. Знам чии се патерициве и сакам да знам како се нашле кај тебе. Кражба по убиство или?...

НЕПОЗНАТИОТ (исплашено): Какво убис-

тво и каква кражба! Обвинението е смешно.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Пеј, не извлекувај се.

НЕПОЗНАТИОТ: Ви се колнам дека не сум ги украде. Питач сум, не сум крадец. Тој, не му го знам името, самиот ми ги даде. Не му требаа, рече нозете го служат и без нив.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Кога ти ги даде и каде?

НЕПОЗНАТИОТ: Неодамна. Во крчмата на Феликс „Златен коњ“, улица Јулиј Цезар. Бројот не го знам. Тој понекогаш навраќа таму, кај тој Феликс.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Затвори го. Може да го извести оној што го барам. Ќе го пуштиме подоцна.

ПОЛИЦАЕЦОТ: И не мислев да го пуштам, шефе.

х

Зафрлена мала улица, мошне слабо осветлена. По неа, кон крчма со неугледна фирма, се движи полициска кола. Застанува. Од колата излегува Тимотеј Коперник и се упатува кон собиралиштето на секакви скитници, ситни крадци, проститутки.

Х

Во крчмата, полутемна, мала, со една светлина, гостите се токму такви. Влегува Тимотеј Коперник – Ги разгледува гостите и се упатува кон шанкот зад кој стои дебел, ќелав човек.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Феликс?

КРЧМАРОТ: Да. Што има?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Барам неко-го... Еден свој стар пријател... Сакат, потоа му ги дал патериците на некој просјак. Понекогаш носи монокл.

КРЧМАРОТ: Можел да носи. На муштериите не им сиркам в џеб. Што ќе испијат, тоа и го плаќаат. Не се господа, немам мака со нив. Почит за почит.

Тимотеј Коперник вади од џеб слика, фоторобот, и ја свртува, кон крчмарот. Студено го испитува неговото лице. Крчмарот ја занишува главата. Како со тоа сè да рекол и да го завршил разговорот, зема крпа и бришејќи го шанкот, се потргнува.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе ти го кажам и неговото име – Штурмшнајдер. Очекувам, а тоа не ќе ти е тешко, да се приспоомниш на него. Често бил твој гостин.

КРЧМАРОТ: Гледам кој си и го знам тој начин како да се дојде до поткажувач. Само – си се излажал, на погрешно место те донеле нозете. Оди си, овде не ќе најдеш конфидент.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ако го барам и ќе го најдам. Ќе те натерам, верувај ми, ќе те натерам да пропееш.

Сите гости во крчмата молкнале. Напна-ти се.

ГОСТИН (од маса со уште двајца): Еј, Феликс... Имаш ли некакви незгоди?

ФЕЛИКС (со закана): Да го повикам ли? Тој е мошне послушен, сака неред. И името му е величествено – Ајкула.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Не вовлекувај го твоето златно рипче во незгоди. Нека седи и нека пие. Она што го барам, ти ќе ми го кажеш. Без него и без другите.

КРЧМАРОТ: Таквите како тебе може и да ги голтне темница (Гласно кон гостинот): Овој овде погледни го, те советува да седиш за да не те суреди. Ме слушаш ли, Ајкула? Тој и тебе ти се подбива.

Гостинот, силен тип, полека станува од масата и оди кон Тимотеј Коперник. Овој полека се свртува. Насилникот не го возбудува.

ГОСТИНОТ: Сакаш мене да ме суредиш?
(Кон крчмарот): Така ли е, газда, тој тоа го рече?

КРЧМАРОТ: Тоа... Но дај му можност, Ајкула. Посака ли да си оди, прости му.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Ќе си одам кога ќе ми кажеш она што го барав од тебе. Каде е Штурмшнајдер?

КРЧМАРОТ (кон гостинот): Не сака да си оди, сака да го исфрлиш. Тогаш стори го тоа, твој е. Ти умееш таквите да ги исповедаш.

Пред гостинот нешто да стори, Тимотеј со силен удар го соборува и, со вртење, го зграпчува за гуша крчмарот.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Сакаш ли да поминеш како него, и полошо? Сега ти ќе се исповедаш.

Кон Тимотеј Коперник се стрчуваат другите гости, со голи тупаници, со шишиња. Почнува тепачка во која се делат безмилосни удари, еден против толпа гороломници што ги минала сите школи на тепачката – се кршат чаши, се уриваат столови, се паѓа и се станува, уште пожестоко да се влезе во тепачката.

Гостите, многубројни се, најпосле успеваат да го совладаат Тимотеј Коперник и да го легнат со грб на маса. Повеќемина го држат. Гостинот што прв ја почна пресметката вади од џеб нож-скакулец и со закана се доближува кон совладаниот противник.

ГОСТИНОТ: Можам и полошо. Но ќе се задоволам со тоа што ќе ти ги ископам очите.

На вратата без да биде забележан, стои Штурмшнајдер. Облечен е како некогаш, со монокл и со бастун, но побелен, остарен.

ШТУРМШНАЈДЕР: Не обидувај се ништо, Ајкула. Не ќе можеш.

ГОСТИНОТ: Можам. Ќе го убијам.

ШТУРМШНАЈДЕР: Тргни го ножот. (Се доближува и застанува над Тимотеј Коперник). Најпосле, се сретнавме како што беше редот и како што сакав, како што копнеев во сите овие години. Прекрасна средба. Затоа не е братски да ја вртиш главата од мене. Или... Не е ни чудо. Топло е, се расипувам по малку гулапче. (кон крчмарот): Што бараше?

КРЧМАРОТ: Тебе. Знаете дека доаѓаш овде.

ШТУРМШНАЈДЕР: Тој секогаш сè знае.

Така ли е. Тимотеј Коперник – секогаш, сè. И сега знаеш нели, што те чека. Знаеш? Ти се восхитувам. (Како Карпантие, еднаш порано, вади од бастумот скратен меч и го покажува). Сериско производство за еден крај, твој и неизбежен.

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Што чекаш? Стори го тоа.

ШТУРМШНАЈДЕР: Секогаш, откако те знам, ти се брзало. Го ценам тоа кај тебе. А гледам, мене не ми се брза. Сум чекал толку, зошто и јас би брзал. Во претставава ќе уживаме малку обајцата. Не гине секој ден бивш рицар на Задгробниот ред, носител на Восочен венец со лента и на прстен со зелен камен. Сепак, морам да ти кажам. Сиве овие години ти се восхитував. Штета, неизмерлива штета што сме на две страни.

ГОСТИНОТ: Што го мазиш? Досега ќе беше готов.

ШТУРМШНАЈДЕР: Биди мирен, Ајкула. Земи, напиј се нешто. Те честам. (Гостинот оди кон шанкот и зема шише). Сепак еден од нас остана. Јас, гулапче. За да не згасне за секогаш Операцијата „Сонда“, да продолжи. Но сега поинаку, со живи приврзаници, со Ајку-

ла, со Феликс, со другиве овде и со некои што токму сега се во акција. Во дваесет часот ќе лета во воздух хидроцентралата. Мала проба за вечен мрак. Малку подоцна – Парламентот. (Кон крчмарот) Колку е часот?

КРЧМАРОТ (вади џебен часовник и гледа во него): Две минути до осум, шефе.

ШТУРМШНАЈДЕР: Две минути до осум до дваесет! Па да те убијам ли, Тимотеј Коперник, или да почекам, да те уверам во ова што го зборував? На Гертруда-Геа убаво ќе ѝ прилега црно. Наметка, тил преку лице, црни ракавици... Но ќе се стрпи. Малку, две минути.

Молкнува. Завладува некаква вкочанетост во која сите во крчмата исчекуваат дали ќе се случи она што го говореше Штурмшнајдер. Со изминувањето на секундите напнатоста расте. Крчмарот гледа во часовникот. Само Штурмшнајдер се насмевнува, спокоен е и сигурен во она што го соопштил.

КРЧМАРОТ: Дваесет часот е. Минаа десетина секунди.

ШТУРМШНАЈДЕР: Точен ли ти е часовникот?

ТИМОТЕЈ КОПЕРНИК: Мојот часовник е точен, Штурмшнајдер. Нема ништо од

акцијата над која се восхитуваш.

ШТУРМШНАЈДЕР: Тогаш задоволи се, гледај во него. (Кон оние што го држат легнат на масата): Пуштете му ја левата рака.

Во истиот час далечен татнеж, тресок во крчмата, мрак и турканица, извици:

– Не пуштајте го, тој ми се извлекува од раце.

– Држете го... Ајкула, дај го ножот.

– Држете го кога велама.

– Се извлече... Тој се извлече.

Турканица, потоа крик, долг и продорен. Пак гласови.

– Го убивте ли?

– Не знам. Не сум сигурен кој е меѓу сите нас. Дај светло.

– Светло, слушаш. Запали ќибрит.

Се палат неколку чкорчиња. Еден се ведне кон легнат човек.

– Еве го... Мртов е.

Слабата светлост паѓа врз легнат човек. Тоа е Штурмшнајдер со својата острица в грло. Кркори, потоа се смирува.

КРЧМАРОТ: Штурмшнајдер! Нè надмудри.

Однадвор се слуша брчење на кола.

Х

Полициска кола се оддалечува по пустата и темна улица.

Крчмарот и неговите гости се туркаат на вратата на крчмата.

КРЧМАРОТ: Како можевме да го испуштиме од раце? Го имавме, можевме да го убиеме. Сега знае кои сме и каде сме. Ќе нè гони.

АЈКУЛА: Шефот Штурмшнајдер е виновен. Не ме остави да го убијам.

КРЧМАРОТ: Сакаше да си поигра со проклетиов полицаец. Си поигра со нас и ни натовари на грб неволи. Навистина бевме наивни. Најдобро е за извесно време да се исчистиме од градов. Типот е опасен.

Се враќа, пред другите, во крчмата и, барајќи во темницата, откачува од клин петролејска ламба. Го пали фитилот. Призрачна светлост.

НЕКОЈ (Возбудено): Гледајте.

Крчмарот приоѓа со ламбата до местото на кое лежеше Штурмшнајдер и се ведне. Таму, без познатата жртва, само краткиот меч е забуцан в подот.

КРЧМАРОТ: Господи! Што се случува ова?

АЈКУЛА: Не исчудувај се. Немаме многу време. Полицијата во секој миг може да биде овде.

Повеќето брзаат кон вратата.

Х

Во колата.

ТИМОТЕЈ: Зборува Тимотеј Коперник од полициската станица 16... До сите патролни коли на градот... До сите патролни коли... Има претпоставка дека некои ќе постават динамит во Парламентот... Итно во акција... Повторувам – динамит во Парламентот...

27. ВИСТИНСКИ ЕПИЛОГ

Во познатиот музеј, под слика на која е прикажан просјак со патерици и шапка пред себе, зборува жената кустос. Поточно се слуша нејзиниот глас, јасно, самоуверено, без иронија, но со ироничност во ситуацијата на толкувањето.

ГЛАС: Уметноста е овековечување на одреден миг во животот. На реалистите тоа им е својствено. Се наоѓаме пред слика на која релјефно, со истражување на психологијата, а претставен човек осакатен во некоја војна, во која се борел за татковината и за вашата иднина. Ова лице, со длабока болка во себе, е и среќно и несреќно. Среќно што тој ѝ се оддолжил на татковината, несреќно поради секаквите закани, во прв ред еколошки, кои се надвиснуваат над светот. Тој е сакат, но хуман е... Ќе се обидам да ја објаснам сликава, поточно ликот на таа слика, од аспект на човекољубие, на принципи со кои ние, низ векови...

Гласот полека се губи. Останува само

ДЕВЕТТИОТ ЗАДГРОБНИК

сликата на осмиот задгробник. Потоа дел од таа слика: палецот стиснат помеѓу два прста.

„Нека почива во мир“?!

*За Деветтиот задгробник, повест за
невозможното од Славко Јаневски*

Во афишот на текстот, авторот го дал мотивот, местото и времето, ликовите, дури и „целта“ на делото, но се чини дека испуштил, намерно или не, да го дефинира жанрот. Што е текстот, по жанр? Повест, како што стои во поднасловот, драмски текст, сценарио, синопсис? Да ги парафразираме неговите зборови од еден разговор во весникот Вечер од 1981 година, само телефонскиот именик е жанровски прецизен. „Жанрот“, вели Јаневски во разговор со О. Корвезирска од 1996 година, „нема одредено име, мислам – жанрот за кој велите дека сум го создал. Не, не сум создал никаков жанр. Само сум се определил за еден вид литература која не се ограничува на она што е околу нас, туку се стреми да се доближи до необичното. Не да го разголи. Да му даде опис и значење со свои зборови. И по можност, да го донагрне со плаштот на таинственоста.“ (*Разговори со Јаневски*, 472)

Мотивот на ова дело е, всушност, прашање – кому му припаѓа светот, на живите или на мртвите, и низ ова расчитување ќе се обидам да дадам два можни одговори.

1)

На мртвите.

2)

Сеедно е.

Најпосле, ќе се обидам да одговорам на прашањето што го поставува овој текст на Јаневски: Зошто мртвите не „почиваат во мир“, туку дивеат во немир?

На мртвите светот останува

Јаневски ја создал својата рамка на мешање на светови: дејството започнува со снимање филм за вампири во мрачно и калливо предградие, а локациите на снимањето напати се совпаѓаат со „вистинското“ дејство: будењето на задгробниците и нивното дејствување против светот на живите. Ова иницијално ја замаглува границата меѓу световите: што е вистина, а што уметност, што е прво, а што потоа, кои се актерите, а кои задгробниците? Се снима ли некаков филм во филм, мистифицирана документаристика, или и обете реалности се еднакво реалистични?

Визијата на светот што ја дава сценариото *Деветтиот задгробник* е, ублажено речено, застрашувачка. Таа е антиутописка, темна, хаотична кланица, низ која парадоксално уредно провејува

мотивот на гробни парцели, редови и патеки. На пример, поглавјата се поделени според втората смрт на задгробниците (а зошто, пак, таа би била конечна ако веќе првата не е?!), па по нив следи епилог, своевиден пост скриптур, втор пост скриптур, шок, вистински епилог. Мрачната тајна вечера на која седнуваат задгробниците наликува, барем според присутните, на сцената на Пролетниот бал кај Сатаната во романот на Булгаков, *Мајсторот и Маргарита*. Од нив бие студенило, тие мирисаат на мувла, гниеж, понор и сулфур. Нивниот собир/собор е со цел да ја забрзаат пропаста на „најлошиот од сите можни светови, вчерашни и утрешни“ и се чини дека шопенхауеровскиот песимизам е оној напиток кој, во чиста дестилирана форма, го конзумираат задгробниците од пехарите пред нив. Дојденците од задгробниот живот доаѓаат да го спасат светот така што ќе го уништат човештвото. Не е јасно што и кого, притоа, тие ќе спасуваат – водите, облаците, животните... Сепак, тие, мрачни и езотерични некрофили, канат на „колективно самоубиство со искрена вера во смртта“, бидејќи „иднината им припаѓа на мртвите“.

Мислам дека слободно може да се изјави дека Јаневски е шопенхауеровец; дека е песимист којшто го смета овој свет за најлош од сите можни

светови. Тоа што му дава (уште една) шанса воопшто не му противречи на песимизмот, напротив: се чини дека тоа е уште еден можен свет, полош од претходниот. Во едно свое интервју од 1980 година, Јаневски вели дека „иднината може да му припаѓа на она суштество кое го измислило зборот иднина и кое ја сфаќа иднината“. (*Разговори со Јаневски*, 367) Сепак, според драмскиот текст „Деветтиот задгробник“, тоа може и да не е човекот, туку – вампирот.

Светот на живите сепак победува, но со горчлив вкус на привременост. На добиена битка, а не и војна. Последниот задгробник од операцијата „Сонда“ е елиминиран, но неговото тело мистериозно исчезнува во мигот кога е убиен по вторпат. Убиецот на задгробниците е Тимотеј Коперник; тој буквално ги елимира, еден по еден, како мрачен сериски истребувач од некој од романите на Агата Кристи, правејќи го тоа во серија убиства, кое од кое побизарно. Проклетството е второ име на судбината, на онаа моира, што е можеби единственото нешто што вистински функционира и во задгробниот живот на ахасферовците (*Судбина, значи. Добро. Ако треба и со тоа животно ќе се зграпчине за гуша*, се вели во романот *Тврдоглави* на Јаневски). Задгробници-

те знаат да минуваат низ временски огледала, но не знаат да ги препознаат „оние што убиваат свои“. Деветтиот задгробник, некогашен ловец на вампири чијашто стара професионална страст не згаснала, е мртовец кој се обидува да го спаси светот на живите, можеби да му даде уште една шанса. Можеби токму затоа го носи својот прстен со зелен камен, како некаков реликт од животот на којшто некогаш му припаѓал и на којшто сака да му се врати. Тој се смета самиот себеси за луд што, пред двесте години, заедно со останатите задгробници положил заклетва дека нема да се смири додека не ги уништи живите.

Сеедно е...

Антиутописките визији на светот не се многу свежи идеи во литературата во времето кога Јаневски го пишува текстот, кон крајот на минатиот век. Сепак, одново и одново се потсетувачки и вознемирувачки. На читателот одново и одново му се посочува со прст бездната, и не само тоа, туку тој и се доведува до нејзиниот раб за да почувствува вртоглавица и неодолив магнетизам да скокне во неа, да го заврши измачувањето. Негативната утопија се јавува како реакција на прашањето дали утопијата/утописката состојба на човештвото

е воопшто можна, како и на катастрофичните историски виори во 20. век, како сериозно разнишување на вербата во разумот, или барем на врската меѓу разумноста и моралноста во антрополошка смисла. Сегашноста е корумпирана, иднината е совршена затоа што е – бесчовечна.

Деветтиот задгробник – повест за невозможното не зборува за нов свет; овој текст ја дава визијата на критичната точка од постоењето на стариот, на почетоците на хаосот. Силите што го предизвикуваат минуваат времиња и простори како од шега, како што ја минуваат границата меѓу животот и смртта или како што лежерно се движат низ патеките на своите гробни парцели. Она што не го предвидуваат му припаѓа на нивниот матичен свет, светот на задгробниците, а не на светот на живите – тој што ги елиминира е еден од нив, зашто тие би можеле да умрат само од рака на задгробник. Во еден миг ниту деветтиот, ликот Тимотеј Коперник, не ја препознава својата познајничка Гертруда-Геа дека и таа е задгробничка. Ја смета за жива, иако е по малку нејасно и бизарно дали е таа *цело време* мртва во текстот додека не ја види во автомобилот како ги прегазува Кен Лугоси и Штурмшнајдер и не го дознае тој податок за неа, или е жива актерка што

ја глуми свршеничката на Дракула сè додека не умре од предозирање со опијати, па токму затоа, бидејќи е мртва, е заменета со друга актерка, а не затоа што ја исфрлаат од филмската екипа.

Темата на ухронијата е само на мигови вметната во „повеста“ и засегната како присуство на паралелни светови. Тие светови се всушност интердисциплинарни допири: на почетокот, текстот се меша со филм, при крајот се „сврзува“ во фотографија.

Низ текстот напати се јавуваат апокалиптично-карневализациски сетинзи. Тоа се места со вриеж и костимографија на маскенбали и со хедонистичка еуфорија што го претчувствува скорешниот крај на светот каков што го познаваат. Низ овие сетинзи Јаневски протнува митски мотиви на есхатологија и разврат, така што при секое читање оставаат впечаток дека нешто кријат и дека за нив има уште многу да се каже, а не само она што се разбрало при последното навраќање. Тоа се сцени и на, како што вели ликот Гертруда-Геа, „јавни протести против звучното загадување на светот“. Затоа се неми, како живот во аквариум. Тоа се места и на секаква дистанца меѓу луѓето и на слободен, фамилијарен, честопати и телесен контакт меѓу нив, што е основата на едно карне-

валско чувствување на светот (Бахтин, 117). Токму затоа, само среде еден ваков контекст може да се разбере средбата на Инокентие и Гертруда-Геа: „Во такви мигови како да е неизбежно зближување. Чудната двојка, лажно жив човек и лажно оживеана покојница, носени од кругови на замислен валцер, станува дел на општиот шаренолик хаос со свој поредок во себе, хаос во хаосот, до исцрпеност.“

Криминалистичкиот жанр, пак, е исполнет не само со сериското елиминирање (некогашни) соработници, туку и со целата бркотница и метеж што настануваат поради меѓусебната пресметка, трката на живот и смрт, на копно и во вода. Во неа се случува пресврт дури и кога нештата се очекувани и очигледни, на пример спасувањето на ликот што е врзан врз сандак динамит и треба да биде разнесен или на оној што треба да биде искасапен додека го држат дузина други гонители. Последната пресметка е најопасна бидејќи е одложена. Ликот Штурмшнајдер се покажува како најжилавиот противник, најфлертувачки со животот и смртта, поседник на неколку шанси-животи, како мачка. Ако воопшто може да се прави градација, неговиот лик се покажува како најгротескен и токму затоа, фотографијата на Штурмшнај-

дер со патерици, бедни партали и шапка, додека скришно покажува шипинка со стегнатиот прст во дланката е најживописниот остаток за изучување на едно време што го одбележуваат пресметки до истребување. Гротеската е и во тоа што кустоската во музејот им го мие мозот на малите ученици дека станува збор за патриот, ветеран од некоја татковинска војна, сакат и хуман борец за идеали.

За некои стилски одлики на текстов

Јаневски е автор којшто пишува густо. Ниту едно негово дело, без оглед на жанровската припадност, раскажувачката структура или идеолошката основа, не се чита линеарно. Значењата се полни, тешки и дифузни. Тука ја вклучувам и веќе познатата постапка на Јаневски со ономастиката на своите ликови. Тие се, како што вели авторот, по редот на гибелта, Конрад, Инокентие, Захарија, Романовскиј-Пелцов, Карпантие, Фарос, Кен Лугоси, Штурмшнајдер, потоа Тимотеј Коперник, нивниот истребувач, и Гертруда Геа, неговата познајничка, подоцна сопруга. Користејќи интересни комбинации на старословенско-православно-монашки, германски и језуитски апелативи, Јаневски ги создава своите ликови како стари, палимпсестни битија, натоварени со меморија стара

(најмалку) неколку столетија. Тие паметат и знаат, а дејствуваат според код којшто е напластен и испробан низ различни премрежија.

В. Урошевиќ, во својот текст за романот *Девет Керубинови векови* на С. Јаневски, вели дека „Бројот девет, ставен во насловот на романот, во своето симболично значење носи широк круг митски претстави за крајот на еден циклус што во својот завршеток ги носи ветувањата за преминување кон еден нов вид постоење, како и цела низа религиозно-филозофски и езотерични идеи...“ (*Митската оска на светот*, 75) Иако Урошевиќ зборува за синтагма каде што девет се врзува со хронолошка единица, а насловот на оваа „повест“ го врзува бројот девет со човек-мртовец, односно вампир – симболиката се задржува.

Текстот-сценарио содржи декор на урбана митологија. Градот како средиште и тежиште на начинот на мислење, организиран простор налик на вечните почивалишта на неговите жители; град со барови, крчми, луксузни коцкарници, но и музеи, институции, Парламент. Хаосот не е надвор од него, туку е под него: во неговите гробници, канализациски шахти, премини под мостови, рудници. Ликовите што го внесуваат смутот се добро познатите вампири – несмирени, туку-

што разбудени мртовци со реминисценција на недовршена задача или даден збор од пред два века, дракули со мисија, кога веќе не можат да бидат повторно живи како пред иницијалната смрт, тогаш да повлечат сè живо со себе во светот на смртта. Насилството е постојан придружник не само на односите меѓу живите, туку и на односите меѓу задгробниците. Тие меѓусебно се нарекуваат „браќа“, но не постои ниту сродство, ниту хиерархија, ниту почит. „Насилството раѓа насилство, дури и стравот од насилство пак раѓа насилство – како еден вид превенција што треба да ја спречи опасноста од можната закана која е скриена зад сомнителната појава. И така се завртува инферналниот круг на судири и колежи, на напади и одбрани, на казни и одмазди.“ (Урошевиќ, 69-70) Во „Деветтиот задгробник“ насилството не се раѓа од гнев поради повредено чувство за правда, туку поради ладнокрвно и рационално согледување грешка која треба да се исправи: „Не бевте при себе, со вас и јас, кога пред два века, се заколнавте дека ќе го уништите светот доколку не се измени... Бев жив и бев пијан. Не знаев во што се колнам. Мојот кум Конрад, бескраен лудак, ме вовлече во ова. И вас со мене.“

Ако го оставиме настрана ликот Тимотеј Ко-

перник и неговото дејствување наспроти заговорниците, тие со операцијата „Сонда“ и својата планирана Влада на мртвите всушност, преку насилство, му се спротивставуваат на она што се нарекува системско насилство. С. Жижек прави разлика меѓу субјективно и објективно насилство: „Финтата е во тоа што субјективното и објективното насилство не може да се разгледуваат од иста позиција: субјективното насилство се доживува наспроти нултата точка ненасилство како нарушување на 'нормалниот' тек на нештата. Објективното насилство, пак, е токму она насилство што е инхерентно на 'нормалниот' тек на нештата. Објективното насилство е невидливо затоа што ја поддржува таквата состојба на нулта точка наспроти која – кога ќе се наруши тоа – насилството го доживуваме како субјективно: за да го согледаме, потребен ни е искосен поглед, паралакса. Оттаму, системското насилство е нешто како озлогласената *црна материја* во физиката, противтежа на премногу видливото субјективно насилство. Можеби е невидливо, но би требало да се земе во обзир за да се сфати смислата на она што се гледа како 'ирационален' излив на субјективно насилство.“ (За насилството, 8)

Во еден миг, претседателот на Владата во

земјата каде што се случуваат најавите за скорешната пропаст на светот, апси четириесетина језуитски свештеници бидејќи задгробникот со кој се соочува лажно се претставува како језуит. Така Владата влегува во војна со Светата Столица, односно со Црквата којашто, како што дознаваме подоцна, ја дала својата поддршка за власта на претходните избори. Сега, пак, по скандалот со неправедно уапсените свои претставници, ја повлекува таа поддршка и бара од претседателот на Владата оставка, зашто „Земјата е и онака во криза – инфлации, скапотии, незадоволства и штрајкови“. Значи, Црквата целосно го оправдува и дури и го поддржува системското насилство сè додека индивидуалната претпазливост на еден од институционалните спроведувачи на тоа насилство не ја засегне и неа.

Деветтиот задгробник е вознемирувачки, амбивалентен, пророчки и јадровит текст што не го остава намира својот читател (особено не својот „ексклузивен читател“, што би рекла О. Ќорве-зироска) по прочитувањето на последниот ред. Дали поради суеверен страв од оживувањето на

мртовците или од натурализмот на секојдневието во кое се случуваат немири, војни и природни катастрофи – читателот почнува со зазор и скепса да потстапнува на шахтите, да ги вклучува вестите или да размислува за климатските промени. Не, сепак ние не го живееме само историското или реалното време, живееме и во едно фикциско, книжевно време, како да сме ликови од нечија фантазија.

Помалку или повеќе свесни за тоа.

Дополнителна литература:

Книжевно наследство. Разговори со Јаневски.
Уред. Т. Серафимовски. Скопје: МАНУ, Лексикографски центар, 2007.

Урошевиќ, В. *Митската оска на светот.* Скопје: Студентски збор, 1993.

Bahtin, M. *Problemi poetike Dostojevskog.* Beograd: Zepther Book World, 2000.

Herman, L. *Scenario za film I televiziju.* Beograd: Univerzitet umetnostu, 1976.

Žižek, S. *O nasilju.* Zagreb: Naklada Ljevak, 2008.

Татјана Б. Ефтимоска

Сценариото за никогаш снимениот филм „Деветтиот задгробник“, според нашите информации е работено во последните години од животот на Славко Јаневски. Според некои информации, првично филмот требало да го режира хрватскиот режисер Лордан Зафрановиќ.

Издавач
Фондација „Славко Јаневски“
Бул. „Кузман Јосифовски Питу“ бр.19/6-40, Скопје
Република Северна Македонија
romannagodinata@gmail.com

За издавачот:
Свездан Георгиевски

Лектура и коректура:
Татјана Б. Ефимова

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека
"Св. Климент Охридски", Скопје

821.163.3-2.09Јаневски, С.

821.163.3-2

791.632:792.026Јаневски, С.

ЈАНЕВСКИ, Славко

Деветтиот задгробник [Електронски извор] / Славко Јаневски. - Текст во ПДФ
формат, содржи 148 стр. - Скопје : Фондација за унапредување и промоција на
културни вредности Славко Јаневски

Начин на пристапување (URL):

https://fsj.mk/wp-content/uploads/2024/06/devettiot-zadgrobnik_slavkojanevski.pdf.

- Поговор: „Нека почива во мир“?! За Деветтиот задгробник, повест за
невозможното од Славко Јаневски / Татјана Б. Ефтимоска: стр. 133-146. - Наслов
преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 14.06.2024 год. -

Библиографија: стр. 146

ISBN 978-608-66957-1-2

а) Јаневски, Славко, 1920-2000 -- „Деветтиот загробник“ -- Критики и толкувања

COBISS.MK-ID 63920901